

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษา เรื่อง “บทบาทหน้าที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) กรณีศึกษา ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย” ขอนำเสนอแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการรวบรวม และศึกษาเอกสาร ดังนี้

1. แนวคิดกฎหมายอิสลาม
2. ระบบเศรษฐกิจอิสลาม
3. ธนาคารระบบอิสลาม
4. ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดกฎหมายอิสลาม

อิสลามเป็นวิถีชีวิตที่สมบูรณ์ จึงบรรจุหลักการพื้นฐานครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ ในสังคมทุกด้าน อิสลามมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อกีดกันมนุษย์จาก “สิ่งที่ดีงามที่อัลลอฮ์ประทานมา” อิสลามมิใช่ศาสนาที่สนับสนุนให้ศาสนิกของตนปลีกแยกตัวออกไปอยู่อย่างสันโดษ เป็นนักพรต ฤาษี หรือปฏิเสธความต้องการพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติของตน แต่มองชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเกียรติ เพื่อให้เป็นไปตามความสำคัญที่อัลลอฮ์ทรงยกระดับความดีเด่นของมนุษย์เหนือสรรพสิ่งอื่น พระองค์จึงสร้างมนุษย์ในรูปแบบที่งามยิ่ง¹ ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เก่าแก่ คำว่า “อิสลาม” หมายถึง การยังให้เกิดความสันติโดยการยอมรับตนต่อเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) โดยสิ้นเชิง

อิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตทุกย่างก้าว ตลอดจนเป็นทั้งกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งครอบคลุมถึงเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม จริยธรรม วิทยาการ ต่างๆ รวมถึงพฤติกรรมของมนุษย์ทุกสาขา โดยมีเจตนาให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งทั่วไป

¹ อับดุลละาะ อับรฺ, “ระบบเศรษฐกิจอิสลาม,” (เอกสารอัดสำเนา)

แล้วกฎหมายอิสลามแบ่งออกเป็น 4 ภาคใหญ่ๆ² คือ

1. ภาคความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าที่แสดงออกในรูปของการปฏิบัติศาสนกิจและการทำความดีต่างๆ
2. ภาคความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในด้านสังคม ธุรกิจ การค้า การทำนิติกรรมต่างๆ
3. ภาคครอบครัวและมรดก
4. ภาคการพิจารณาคดีและบทลงโทษ

ในประเทศที่มีได้ปกครองด้วยกฎหมายอิสลาม ชาวมุสลิมมีโอกาสได้ปฏิบัติตามหลักการศาสนาในภาคที่ 1 ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติศาสนกิจ และภาคที่ 3 ซึ่งเป็นภาคครอบครัวและมรดกเท่านั้น ส่วนในภาคที่ 2 ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจและสังคม ชาวมุสลิมมีโอกาสได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามเพียงบางส่วน โดยเฉพาะเรื่องการเงินและการธนาคาร เพราะระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นระบบที่วางพื้นฐานอยู่บนระบบดอกเบี้ย ส่วนในภาคที่ 4 ซึ่งเป็นภาคการพิจารณาคดีและบทลงโทษนั้น ชาวมุสลิมไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้เนื่องจากมุสลิมอาศัยอยู่ในประเทศใดต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่บังคับใช้ภายในประเทศนั้น

รากฐานของกฎหมายอิสลามนั้นมาจาก 4 แหล่งด้วยกัน³ คือ

1. คัมภีร์อัลกุรอาน
2. แบบอย่างและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด
3. การลงความเห็นร่วมกันของบรรดาปราชญ์ทางกฎหมายอิสลาม (อิญญัมะฮ์)
4. การใช้วิภาษวิธีในขอบเขตของ 1 และ 2 = อิญญติฮาด

1. คัมภีร์อัลกุรอาน

คัมภีร์อัลกุรอานเป็นรากฐานที่สำคัญของกฎหมายอิสลาม เป็นทางนำที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้า

² อรุณ บุญชม, “ที่มาของการจัดระเบียบการเงินในอิสลาม,” ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, น.51.

³ สุการ์ มะหะหมัด, “การศึกษาทัศนคติในการใช้บริการของลูกค้าชาวไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณีธุรกรรมธนาคารอิสลาม ธนาคารออมสิน สาขาหนองจอก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548), น.9-10.

ประทานให้แก่มนุษยชาติ โดยผ่านทางศาสดามุฮัมมัด มิใช่ศาสดาคิดหรือเขียนขึ้นเองอย่างที่คนส่วนมากเข้าใจ เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ท่านศาสดาเขียนหนังสือไม่เป็น อ่านหนังสือไม่ออก และไม่ได้รับการศึกษาใดๆ มาก่อน คัมภีร์อัลกุรอานมีอายุราวกว่า 1400 ปี และไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขแต่ประการใด แม้กระทั่งอักษรหรือสระเพียงตัวเดียว จนกระทั่งทุกวันนี้ เนื้อหาของบทบัญญัติที่อยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานนั้น ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกย่างก้าว ตั้งแต่เกิดจนถึงลมหายใจสุดท้าย เป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตที่กำหนดแบบแผน และกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างกว้างๆ ได้แก่ วัฒนธรรมกฎหมาย จริยธรรม การเมือง การปกครอง ระบบเศรษฐกิจ วิทยาการ ประวัติศาสตร์และอื่นๆ อย่างที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์ใดๆ มาก่อน คัมภีร์อัลกุรอานเป็นบรรทัดฐานหลักในการตัดสินชี้ขาดข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นเครื่องจำแนกแยกแยะความถูกต้อง และเป็นทางนำสำหรับมนุษยชาติ ท่านศาสดามุฮัมมัดเคยกล่าวว่า หลังจากที่ท่านได้จากไปแล้ว ท่านได้ทิ้งของสองสิ่งเอาไว้ให้ ถ้าหากผู้ใดยึดสองอย่างนี้ไว้ ผู้นั้นก็จะไม่หลงทาง สองสิ่งนั้น คือ คัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างคำสอนของท่าน

2. แบบอย่างและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด

แบบอย่างและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด หรือที่เรียกกันในภาษากฎหมายอิสลามว่า ซุนนะฮ์ และ หะดีษ เป็นแหล่งรากฐานที่มาของกฎหมายอิสลามแหล่งที่สอง และมีความสำคัญรองไปจากคัมภีร์อัลกุรอาน คำว่า “หะดีษ” ตามหลักภาษาหมายถึง คำพูด ส่วน “ซุนนะฮ์” หมายถึง แนวทาง กฎ แบบอย่างในการกระทำของท่านศาสดามุฮัมมัด ในบางครั้งคำว่า “หะดีษ” ยังหมายถึงรายงานที่เกี่ยวข้องกับซุนนะฮ์ด้วย

คัมภีร์อัลกุรอานเป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตซึ่งวางหลักสำคัญๆ หรือแก่นแท้ของศาสนาไว้อย่างกว้างๆ ส่วนในเรื่องรายละเอียดและการตีความนั้น เป็นหน้าที่ของท่านศาสดาที่จะมาอธิบายและกระทำเป็นแบบอย่างให้คนปฏิบัติตาม ดังนั้น ซุนนะฮ์และหะดีษตามท่านศาสดาจึงเป็นเสมือนบรรทัดฐานหนึ่งสำหรับมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติและเจริญรอยตามอย่างเคร่งครัด

3. การลงความเห็นร่วมกันของบรรดาปราชญ์ทางกฎหมายอิสลาม (อิญญัมอะฮ์)

การลงความเห็นร่วมกันของบรรดาปราชญ์ทางกฎหมายอิสลาม (อิญญัมอะฮ์) เป็นแหล่งที่มาที่สามของกฎหมายอิสลาม “อิญญัมอะฮ์” หมายความว่า “ความคิดเห็นที่เป็นเอกฉันท์ของบรรดาสาวกของท่านศาสดาและของบรรดานักปราชญ์มุสลิมเกี่ยวกับปัญหากฎหมาย”

“อิญญัมอะฮ์” เกิดขึ้นภายหลังการสิ้นชีวิตของท่านศาสดามุฮัมมัด ระหว่างท่านศาสดายังมีชีวิตอยู่ ท่านจะเป็นผู้ลงความเห็นและตัดสินชี้ขาด แต่เมื่อท่านจากโลกนี้ไปแล้ว ประกอบกับการที่อิสลามแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง อาจมีความสับสน ดังนั้นจึงเกิดความจำเป็นที่

4. การใช้วิจารณ์ญาณในขอบเขตของ 1 และ 2 (อิจญฺติฮาด)

การใช้วิจารณ์ญาณในขอบเขตของ 1 และ 2 หรือการอิจญฺติฮาด หมายความว่า “การใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการตัดสินปัญหากฎหมายอิสลามด้วยความเป็นไปได้” ส่วนมากแล้วการอิจญฺติฮาดมักจะใช้วิธีการตัดสินใจเปรียบเทียบประเด็นของปัญหาให้ตรงกับสิ่งหนึ่งซึ่งส่วนมากจะเปรียบเทียบจากคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างคำสอนของท่านศาสดา

ระบบเศรษฐกิจอิสลาม

การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของอิสลามในรูปของกฎหมายเกิดขึ้นเนื่องจากสังคมอาหรับในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัดเป็นสังคมที่ทำธุรกิจการค้า มีการร่วมลงทุนในการทำการค้า มีการใช้เหรียญทองคำและเหรียญเงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนสินค้า มีการกู้เงินและมีการรับฝากของมีค่ากันแล้ว ดังนั้น เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์และความยุติธรรมซึ่งกันและกัน กฎหมายอิสลามจึงจำเป็นต้องมีรายละเอียดมากขึ้นตามสถานการณ์ของยุคสมัย

เศรษฐศาสตร์อิสลามไม่เพียงแต่จะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในเรื่องการทำมาหากินและจับจ่ายใช้สอยเท่านั้น แต่ยังได้มีส่วนในการกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับมนุษย์ด้วย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อิสลามจะจำแนกกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกชนิดออกเป็น “ฮาลาล” (ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม) และ “ฮะรอม” (เป็นสิ่งที่ต้องห้าม ไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม) ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดที่ไม่ได้ถูกแยกโดยชัดเจนว่าถูกต้องตามหลักการอิสลามหรือส่อให้เห็น ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและกระทำได้ ส่วนกิจกรรมที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายอิสลามได้ถูกตราไว้อย่างเข้มงวดแล้ว⁴ ได้แก่

1. การเป็นเจ้าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยวิธีการบีบคั้น การรีดนาทาเร้น และการช่งชิง
2. การเก็บกักสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต จะในกระบวนการผลิต หรือในกระบวนการแลกเปลี่ยนก็ตาม โดยมีเจตนาที่จะขึ้นราคา

⁴ บรรจง บินกาซัน, ดอกเบี้ยและระบบธนาคารอิสลาม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2520), น.85-87.

3. การสะสมกักตุน
4. การกินดอกเบี้ย
5. การลักขโมย ใจกรรม
6. การโกงและการกินสินบน
7. การใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายและสิ้นเปลือง
8. การพนันหรือการหามาได้โดยกิจกรรมประเภทนี้
9. การเกาะคนอื่นกินและการเกียจคร้านโดยไม่มีเหตุผล
10. การผลิต แลกเปลี่ยน และการบริโภคที่ทำให้หมดความรู้สึก แอลกอฮอล์ และสิ่ง

มีนเมาต่างๆ ยกเว้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์

11. มีส่วนร่วมในการจัดหา เสพ หรืออุปโภคในสิ่งอันเป็นของลามกอุจาด

นอกจากนั้น ยังมีกฎเกณฑ์อื่นๆ ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ

1. การออมเป็นสิ่งอนุมัติ แต่ต้องออกชะกาด ซึ่งคำนวณตามรายได้สุทธิในรอบปี
2. ไม่มีค่าธรรมเนียมอากรผ่านแดน
3. บุคคลที่มั่งคั่งจะต้องจ่ายชะกาด โดยไม่มีการหลีกเลี่ยง

คำสอนของอิสลามปฏิเสธและห้ามที่จะให้มีการร่ำรวยอย่างล้นฟ้าและความยากจนอย่างแสนสาหัสอยู่ในสังคมเดียวกัน และพยายามที่จะแก้สถานการณ์ดังกล่าวโดยวิธีดังนี้ คือ

1. ความเป็นพี่น้องกัน และโอกาสที่เท่าเทียมกันบนฐานของจริยธรรมอิสลาม
2. นโยบายกรรมสิทธิ
3. กฎหมายมรดก
4. นโยบายชะกาด

ชะกาดในระบบอิสลาม

“ชะกาด” มาจากภาษาอาหรับมีความหมายว่า “สะอาด บริสุทธิ์ งามเอย เป็นสิริมงคล และเป็นที่ยื่นชม” ตามหลักศาสนาอิสลาม ชะกาดหมายถึง ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่อัลลอฮ์กำหนดให้มอบแก่ผู้มีสิทธิ จากการศึกษาอัลกุรอานปรากฏชัดว่า อัลลอฮ์ได้บัญญัติเรื่องชะกาดไว้ในอัลกุรอานถึง 58 ครั้ง ในจำนวนนั้นอัลลอฮ์ได้บัญญัติให้ปฏิบัติพร้อมๆ กับการดำรงการละหมาดด้วย ดังอายัต 43 ชูเราะห์อัลบะเกาะเราะห์ความว่า “และจงดำรงการละหมาดและจงจ่ายชะกาด” ซึ่งหลักการปฏิบัติทั้ง 2 ประการนี้มีความสำคัญมากถึงขนาดว่าถ้าหากมีการละเลยโดยเจตนา

- ความสำคัญของชะกาดด้านการนับถือศาสนา สำหรับศาสนาอิสลาม การดูแลและให้สวัสดิการแก่สังคมนั้นเป็นศีลธรรมประการหนึ่งโดยอัลลอฮ์ได้กำหนดให้มีการจ่ายชะกาด ซึ่งเป็นภารกิจของผู้ศรัทธาและปฏิบัติตามศาสนาที่อัลลอฮ์ส่งมาทุกท่าน

- ความสำคัญของชะกาดในด้านสังคม ชะกาดเป็นสิทธิของสังคมที่พึงได้รับจากคนรวย เพื่อประกันความจำเป็นพื้นฐานของคนกลุ่มหนึ่งในสังคม เพื่อที่จะได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน เป็นหลักสังคมสงเคราะห์ระหว่างมุสลิมด้วยกัน ซึ่งหลักการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการทางสังคมอันกว้างใหญ่และครอบคลุมของศาสนาอิสลาม อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนมีอาชีพ สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ แต่หากมีสาเหตุขัดข้องไม่อาจทำงานได้ หรือทำงานแต่มีรายได้น้อยกว่าความจำเป็น ชะกาดก็สามารถไปช่วยเหลือบุคคลเช่นนี้ได้ เพราะเป็นการไม่สมควรยิ่งที่บุคคลเช่นนี้จะถูกปล่อยปละละเลยจากสังคมให้ต้องเผชิญกับปัญหาชีวิตตามลำพังจนไม่สามารถปฏิบัติภารกิจที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ได้

- ความสำคัญของชะกาดในด้านเศรษฐกิจ ชะกาดเป็นแหล่งรายได้ขั้นแรกของอิสลาม เป็นเสมือนพลังที่จะมาผลักดันให้กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมดำเนินไป ซึ่งการเก็บรวบรวมชะกาดเป็นการจัดความเหลื่อมล้ำกันทางทรัพย์สินและค่าง่ายๆ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ตลอดจนเป็นสิ่งที่คอยเหนี่ยวรั้งแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อเอาไว้ นอกจากนั้นแล้วการจัดเก็บชะกาดที่ถูกต้องจะสามารถสร้างดุลยภาพทางเศรษฐกิจที่ต้องการขึ้นมาได้อีกด้วย

นักกฎหมายอิสลามมีทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาด บางทัศนะที่ยึดตามตัวบทมีความเห็นว่า ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาดมีเพียง 8 ประเภทเท่านั้น คือ สิ่งที่ทำนบปีได้เคยเก็บชะกาดจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งมีอุฐู วัว แพะ ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ อินทผาลัม เงิน และทองคำ บางทัศนะจะเพิ่มบางอย่างนอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวมาเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม นักวิชาการศาสนาอิสลามได้เสนอให้มีการจ่ายชะกาดทรัพย์สินต่อไปนี้ด้วย คือ โรงงาน อุตสาหกรรม ธนบัตร พันธบัตร รายได้จากอาชีพอิสระ บ้านและสถานที่สำหรับหารายได้ โดย

⁵ สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้, การคำนวณชะกาด ภารกิจออมทรัพย์สินอิสลาม และการจัดการ, (ปัตตานี: โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2547), น. 4-5.

เหตุผลคือ นักกฎหมายอิสลามมีความเห็นพ้องกันว่า การกำหนดให้จ่ายชะกาต ทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจเหตุผลได้ และสาเหตุที่ต้องจ่ายชะกาตคือ การเพิ่มปริมาณของทรัพย์สิน กล่าวคือ โดยสภาพทรัพย์สินนั้นหรือโดยการลงทุน ผลผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนเพิ่มที่ได้จากที่ดิน การขนส่ง การค้าขายแม้ไม่เพิ่มทุนจริงก็ตาม แต่ก็มีเพิ่มมูลค่า จึงต้องจ่ายชะกาตเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ ดังนี้⁶

1. อิสลาม ชะกาตเป็นหนึ่งในห้าของหลักการอิสลาม ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้กรณีธุรกิจใดมีการหุ้นส่วนกับผู้มิใช่มุสลิม การคิดชะกาตจะคิดจากส่วนทรัพย์สินที่เป็นของมุสลิมเท่านั้น

2. เป็นเสรีชน ชะกาตนั้นเป็นหน้าที่ของมุสลิมที่เป็นเสรีชนเท่านั้น เพราะเสรีชนนั้นสามารถครอบครองกรรมสิทธิในทรัพย์สินได้ ในขณะที่เดียวกันศาสนาอิสลามไม่กำหนดให้ผู้เป็นทาสต้องจ่ายชะกาต เนื่องจากทาสไม่มีอำนาจครอบครองทรัพย์สิน

3. เป็นทรัพย์สินที่อนุมัติ หมายความว่า ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาตนั้นต้องเป็นทรัพย์สินที่อนุมัติให้มุสลิมครอบครองได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวตนหรือการได้มาของมัน ดังนั้น ทรัพย์สินที่ไม่อนุมัติจะโดยตัวตน เช่น เหล้า หมู หรือโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง เช่น ได้มาโดยการพนัน ดอกเบี้ย จึงเป็นทรัพย์สินที่ไม่นำมาคิดชะกาต

4. มีจำนวนครบตามปริมาณที่กำหนดในช่วงปลายปี หมายความว่า มีการครอบครองทางทรัพย์สินจำนวนครบนิศอบ คือ มีมูลค่าเท่ากับปริมาณทองคำ 85 กรัม หรือมากกว่านั้น ก็จะต้องจ่ายชะกาตจำนวน 2.5 เปอร์เซนต์ กรณีเป็นหุ้นส่วนกับผู้อื่นก็ให้คิดจำนวนยอดรวมโดยที่หักค่าใช้จ่ายที่จำเป็นออกก่อน เหลือเท่าไร หากว่ามีจำนวนเท่ากับมูลค่าทองคำ 85 กรัมขึ้นไป ก็นำมาคำนวณชะกาต

5. ครบรอบปี หมายความว่า มีการครอบครองทรัพย์สินเป็นเวลา 1 ปี โดยนับตั้งแต่เริ่มทำธุรกิจ และตามทัศนะของมัซฮับซาฟีนั้นให้คำนึงถึงจำนวนทรัพย์สินในช่วงปลายปีด้วยว่า ยังคงมีจำนวนครบตามปริมาณที่กำหนดหรือไม่

6. เป็นทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้หรือผลผลิต หมายความว่า ทรัพย์สินที่จะนำมาคำนวณชะกาตนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินที่สามารถก่อให้เกิดรายได้หรือออกเงยเพิ่มเติมหรือกำไรได้ เช่น

⁶ เรื่องเดียวกัน, น. 18-19

- 6.1 เงินสด ทั้งที่เก็บไว้เองหรือฝากธนาคาร
- 6.2 หุ่น พันธบัตรที่ถือเป็นสินทรัพย์หมุนเวียนได้
- 6.3 สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือ
- 6.4 ลูกหนี้ที่สามารถเก็บหนี้ได้
- 6.5 รายได้จากการนำเงินฝากของลูกค้าไปลงทุน เช่น ธนาคารรับฝากเงินจากลูกค้า แล้วนำไปลงทุน เมื่อได้กำไรจะต้องเอามาคำนวณชะกาดด้วย
- 6.6 เงินลงทุนระยะยาวให้นำเฉพาะส่วนที่ได้รับจากการปันผลเท่านั้นมาคำนวณชะกาด

7. เป็นกรรมสิทธิ์ที่สมบูรณ์ หมายถึง ทรัพย์สินที่จะนำไปคิดคำนวณชะกาดนั้น จะต้องเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของผู้ออกชะกาดครอบครองโดยสมบูรณ์ เขามีสิทธิบริหารจัดการในทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะขาย จะให้เช่า ก็เป็นอำนาจของเขาเต็มที่ ดังนั้น เขาจึงต้องออกชะกาด

8. ทรัพย์สินที่ได้มาด้วยการค้าขายและโดยการรับบริจาค จะถือเป็นทรัพย์สินทางธุรกิจ ที่จะต้องนำมาคำนวณชะกาด

9. มีการตั้งเจตนาเพื่อค้าขายหรือประกอบธุรกิจ เงื่อนไขข้อนี้จะเป็นตัวกำหนดว่า จำเป็นต้องจ่ายชะกาดธุรกิจหรือไม่ โดยพิจารณาจากหลัก 2 ประการ ได้แก่ การตั้งเจตนาและการปฏิบัติ การตั้งเจตนา นั้นหมายถึง ตั้งใจจะให้ได้กำไร ส่วนการปฏิบัติ นั้นคือ การค้าขายอันเป็นการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ที่ตั้งใจไว้ เมื่อหลัก 2 ประการนี้ได้รับการปฏิบัติอย่างควบคู่กัน จึงจะถือว่า ต้องจ่ายชะกาดธุรกิจ

10. ไม่มีการนำทรัพย์สินเพื่อการพาณิชย์นั้นไปใช้เพื่อส่วนตัว ทั้งนี้ เนื่องจากว่าตามทัศนะของอุลามาอุชาฟิอี ฮัมบาลี และมาลิกี ถือว่าเมื่อมีการนำทรัพย์สินที่จะค้าขายนั้นไปใช้ส่วนตัวจะส่งผลให้การนับระยะเวลาของทรัพย์สินนั้นสิ้นสุดลง อันทำให้การครอบครองสินค้าไม่ครบรอบปี จึงไม่ต้องจ่ายชะกาดธุรกิจสำหรับสินค้าตัวนั้น

สำหรับผู้มีสิทธิได้รับชะกาดนั้น อัลลอฮ์ทรงกำหนดบทบัญญัติให้จ่ายชะกาดและกำหนดผู้มีสิทธิรับชะกาดดังที่พระองค์กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “อัลกุรอานให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องผู้มีสิทธิรับชะกาด โดยไม่ปล่อยให้ผู้มีอำนาจกำหนดเองตามความต้องการของพวกเขา เนื่องจากการกำหนดของผู้มีอำนาจนั้นอาจใช้อารมณ์ใฝ่ต่ำ มีอคติ หรืออาจเบี่ยงเบนสิทธิของผู้มีสิทธิอย่างแท้จริงนั่นเอง” ซึ่งอัลลอฮ์ทรงกำหนดผู้มีสิทธิรับอย่างชัดเจน 8 ประเภท ในอัลกุรอานว่า “แท้จริงบรรดาซอดาเกาะห์ (ชะกาด) นั้นเป็นสิทธิของบรรดาผู้ที่ฟากีร์ (ยากจน) ผู้ที่มีสกิน (ขัดสน) ผู้ที่ทำหน้าที่จัดเก็บชะกาด ผู้ที่หัวใจของพวกเขาต้องการความอบอุ่น ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองให้

1. ฟากีร (ผู้ยากจน) หมายถึง ผู้ไม่มีทรัพย์สินครอบครองและไม่มียานทำที่เหมาะสมในการสนองความต้องการในด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และปัจจัยจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ สำหรับตัวเองหรือผู้ที่เขาต้องรับผิดชอบดูแล โดยคิดตามมาตรฐานปกติ ไม่ฟุ่มเฟือย

2. มิสกิน (ผู้ขัดสน) หมายถึง ผู้ที่มีทรัพย์สินครอบครองอยู่บ้างและมีงานทำที่เหมาะสมในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของเขาเอง และสมาชิกในครอบครัวได้ แต่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร

3. อามิล (ผู้ทำหน้าที่จัดการชะกาด) หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการรวบรวมชะกาด จัดเก็บชะกาดไว้ในโกดัง ดูแลรักษาทรัพย์สินชะกาด จัดทำบัญชีชะกาด คำนวณชะกาด และจัดสรรชะกาด โดยบรรดาเจ้าหน้าที่เหล่านี้ อัลลอฮ์ได้มอบสิทธิในการรับชะกาดแก่เขาเป็นค่าจ้างในการปฏิบัติงาน

4. ผู้ที่หัวใจของเขาต้องการความอบอุ่น (มุอัลลัฟ) หมายถึง ผู้ที่จิตใจของเขาโน้มเอียงสู่อิสลาม รวมถึงผู้ที่ต้องการความมั่นคงทางจิตใจในการเป็นมุสลิม หรือผู้ที่มุสลิมต้องการป้องกันความชั่วที่เกิดจากการกระทำของเขา หรือผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่มุสลิมในการต่อสู้กับศัตรูทั้งที่เป็นมุสลิมและมีใช้มุสลิม

5. ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองเป็นอิสระ (อรริกอบ) หมายถึง ทาสที่ต้องการไถ่ตนเองจากเจ้าของเพื่อจะได้เป็นอิสระ แต่เนื่องจากปัจจุบันไม่มีระบบทาสอีกแล้ว นักวิชาการอิสลามจึงใช้วิธีการเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่มีลักษณะคล้ายทาส ได้แก่ เซลยศึกมุสลิมที่ถูกจับในสงครามหรือการที่มุสลิมอ่อนแอถูกกดขี่ เป็นต้น

6. ผู้ที่มีหนี้สิน (อัลฆอริมีน) หมายถึง บรรดาผู้มีหนี้สิน 2 ประเภท คือ 1) ผู้มีหนี้สินที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อตนเองเพื่อตอบสนองความจำเป็นของการดำรงชีพ ซื้อเสื้อผ้า หรือผู้ที่กู้ยืมมาเพื่อใช้ในการแต่งงาน หรือเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ซื้อเครื่องใช้ในครัวเรือน หรือเพื่อใช้จ่ายในการจัดการแต่งงานลูก หรือกู้ยืมเพื่อนำมาชดใช้ให้ผู้อื่นเนื่องจากได้ทำให้อาชีพผู้อื่นเสียหายด้วยความผิดพลาดหลงลืมหรือเพราะเหตุอื่นๆ 2) ผู้มีหนี้สินที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อ

⁷ อัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัตเตาวบะฮ์ อายะที่ 60.

สังคม เช่น ผู้ที่กู้ยืมมาใช้จ่ายในการประนีประนอมระหว่างคู่กรณีให้คืนดีกัน กู้ยืมมาเพื่อก่อสร้างโรงพยาบาลสำหรับผู้ยากจน เพื่อสร้างมัสยิดให้สามารถรองรับชาวบ้านในการละหมาดร่วมกัน เพื่อสร้างโรงเรียนสอนศาสนา และกู้ยืมเพื่อการอื่นๆ ที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม อย่างไรก็ตาม การติดหนี้สินต้องไม่เป็นการฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

7. ในหนทางของอัลลอฮ์ (ฟิสะบิลิลลาฮฺ) เป็นคำที่มีความหมายกว้างมากและมีนักวิชาการได้แสดงทัศนะกันมากมายเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ย่อมมีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การส่งเสริม ค้ำครอง และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ศาสนาอิสลาม

8. ผู้ที่เดินทาง (อิบนุสะบีล) หมายถึง ผู้เดินทางไกลที่ขาดเสบียง ซึ่งเขาสมควรได้รับชะกาตเพื่อที่จะสามารถเดินทางถึงที่หมายได้

แนวคิดดอกเบี้ยในระบบอิสลาม

ความหมายของดอกเบี้ยนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละทฤษฎี สำหรับผู้ที่นับถือทฤษฎีดอกเบี้ยอย่างแท้จริง ถือว่าดอกเบี้ยคือค่าตอบแทนสำหรับสินค้านำทุน และยังหมายถึงค่าตอบแทนสำหรับสินค้านำทุน ผู้ที่ถือทฤษฎีความพอใจในการถือสภาพคล่อง (Liquidity Preference) ถือว่าดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทนสำหรับทรัพย์สินสภาพคล่องส่วนหนึ่งที่ออม ผู้ที่ยึดถือทฤษฎีทุนเงินกู้ถือว่าดอกเบี้ยคือราคาของการใช้ประโยชน์จากเงินที่กู้มานั่นเอง

ในขณะที่อิสลามมองว่า ดอกเบี้ยที่ธนาคารทั่วไปเรียกเก็บจากการให้กู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนหรือเพื่อการอุปโภคและบริโภค และดอกเบี้ยที่ผู้ฝากเงินได้รับนั้นล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม (ตรงกับภาษาอาหรับว่า “ริบา”) โดยศาสนาอิสลามห้ามชาวมุสลิมคิดดอกเบี้ยหรือให้ดอกเบี้ย โดยไม่ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ว่าการกู้ยืมนั้นขึ้นเพื่ออะไร รวมทั้งอัตราดอกเบี้ยว่าจะเป็นเท่าไร มีความพยายามที่จะแยกระหว่างการให้กู้ยืมเพื่อเรียกดอกเบี้ยอย่างขูดเลือดกับดอกเบี้ยจากเงินออมธรรมชาติ และระหว่างการให้กู้ยืมเพื่อการบริโภคและเพื่อการผลิต มีการโต้แย้งกันว่า ริบา (riba) หมายความว่าเฉพาะการให้กู้ยืมที่คิดดอกเบี้ยอย่างขูดเลือด ไม่ได้หมายความว่าถึงดอกเบี้ยที่คิดโดยธนาคาร และว่าริบาจะไม่เกี่ยวข้องกับกรณีการตั้งดอกเบี้ยในการให้กู้ยืมที่ก่อผลผลิต แต่ข้อโต้แย้งเหล่านี้ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับ นอกเหนือจากความคิดเหล่านี้ นักวิชาการมุสลิมทั่วไปยังชี้ให้เห็นว่า คำว่า ริบา (riba) และดอกเบี้ยไม่มีความแตกต่างกันเลย และสามารถใช้สลับกันได้⁸

⁸ โมฮัมหมัด อารีฟ, “การธนาคารอิสลาม,” แปลโดย อับดุลเลาะห์ ละออลแมน, น.3. (เอกสารอัดสำเนา)

ข้อห้ามเกี่ยวกับบริบามีก้าวไวในบทต่างๆ ของคัมภีร์อัลกุรอาน บทแรกเน้นว่า ดอกเบี๋ยเป็นการตัดการให้พรของพระเจ้า บทที่สองกล่าวโทษดอกเบี๋ย และชี้ให้เห็นว่าดอกเบี๋ยนั้นอยู่ในพวกเดียวกับทรัพย์สินของผู้คนที่ได้มาโดยมิชอบ บทที่สามเห็นว่าชาวมุสลิมควรอยู่ห่างจากดอกเบี๋ยเพื่อความอยู่ดีกินดีของตน และบทที่สี่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างดอกเบี๋ยและการค้ารวมทั้งสนับสนุนให้ชาวมุสลิมรับแต่เงินต้น และแม้กระทั่งให้ยกเลิกเงินจำนวนดังกล่าวถ้าผู้ยืมไม่สามารถจ่ายคืนได้ โดยคัมภีร์ได้กล่าวว่า ผู้ซึ่งละเลยข้อห้ามเกี่ยวกับดอกเบี๋ยจะเป็นศัตรูกับพระเจ้าและศาสนา ข้อห้ามเกี่ยวกับดอกเบี๋ยยังพบในหะดีษ (คำกล่าวของศาสดา) ด้วย โดยท่านศาสดาจะประนามไม่เพียงผู้ที่รับดอกเบี๋ย แต่ยังรวมถึงผู้ที่ให้ดอกเบี๋ย ผู้บันทึก และผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าวด้วย

ข้อห้ามของอิสลามเกี่ยวกับดอกเบี๋ยนั้น มิได้หมายความว่า เงินลงทุนจะไร้ผลในระบบของอิสลาม ทั้งนี้ ศาสนาอิสลามเห็นว่า การลงทุนเป็นปัจจัยหนึ่งของการผลิต แต่ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้ปัจจัยนั้นมีสิทธิพิเศษในการทวีค่าการผลิตเป็นรูปของดอกเบี๋ย ในกรณีนี้ทำให้มีปัญหาว่าจะใช้อะไรแทนกลไกการตั้งอัตราดอกเบี๋ยในโครงสร้างของอิสลาม จึงมีข้อเสนอแนะว่า การแบ่งปันผลกำไรสามารถเป็นตัวเลือกหนึ่งได้ในศาสนาอิสลาม เจ้าของเงินลงทุนสามารถแบ่งปันผลกำไรที่ได้จากการดำเนินการของผู้จัดการได้โดยถูกต้องตามอิสลาม ปัญหาคืออะไรทำให้การแบ่งปันผลกำไรได้รับอนุญาตในศาสนาอิสลาม ขณะที่ดอกเบี๋ยไม่ได้รับอนุญาต คำตอบคือ ในกรณีของการแบ่งปันผลกำไรนั้นเป็นการปันกำไรตามอัตราส่วน มิใช่การกำหนดอัตราผลตอบแทนเอาไว้อย่างหน้า

ความแตกต่างระหว่างกำไรกับดอกเบี๋ย

กำไรที่ได้จากการค้าเป็นสิ่งถูกต้อง ยกเว้นดอกเบี๋ย ซึ่งความแตกต่างระหว่างกำไรกับดอกเบี๋ย⁹ คือ

1. เรื่องการเสี่ยง เป็นสิ่งที่ทำให้ดอกเบี๋ยแตกต่างจากผลกำไร เพราะดอกเบี๋ยไม่ยอมรับรู้ในเรื่องของการขาดทุนเนื่องจากได้วางอัตราไว้ตายตัวแล้ว แต่เรื่องของการค้าหากำไรนั้นเป็นเรื่องของการเสี่ยงต่อรายได้ที่ไม่แน่นอนของผู้ประกอบการ ไม่แน่นอนเพราะกำไรเป็นส่วนที่เหลือจากการลงทุนทั้งหยาดเหงื่อและแรงงาน ความสามารถ ตลอดจนถึงทุนด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการตอบแทนการเสี่ยงในการค้าขายในรูปของกำไร กล่าวได้ว่า ทุนที่ลงไปได้มาซึ่งกำไร และกำไรนั้นเป็นตัวทำให้เกิดความกระตือรือร้นและความพยายาม ส่วนกิจการเกี่ยวกับดอกเบี๋ยนั้น ผู้ให้กู้มีสภาพคล้ายเสือนอนกินที่คอยเรียกเงินส่วนเกินส่วนหนึ่งจากเงินกู้ของเขา โดยไม่คำนึงว่าผู้ที่มากู้ไปจะได้กำไรหรือขาดทุน

2. ในการค้ำนั้น เมื่อมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันแล้ว กิจกรรมระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายก็สิ้นสุดลง หลังจากที่แลกเปลี่ยนสินค้ากันแล้ว ผู้ซื้อไม่ต้องมีการจ่ายอะไรให้แก่ผู้ขายอีก แต่ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับดอกเบี้ยนั้น ผู้ให้กู้ยังไม่หยุดที่จะเรียกร้อยดอกเบี้ย (ตราบเท่าที่เงินต้นยังไม่ได้ถูกใช้คืน)

3. ดอกเบี้ยไม่ใช่ผลผลิตของกระบวนการผลิต หากแต่เป็นต้นทุนที่ผู้ผลิตบวกเข้าไปในสินค้าที่ผลิต ส่วนกำไรเป็นผลผลิตซึ่งเกิดจากความสามารถในการผลิต

4. การค้าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอารยธรรมโดยการประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนกันทางด้านความคิดความสามารถ แต่ดอกเบี้ยเป็นสิ่งที่สร้างความอ่อนแอ ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ทำลายรากฐานความเป็นมนุษย์ และนำความหายนะมาให้แก่สังคมในที่สุด

แม้ว่าอิสลามห้ามดอกเบี้ยและอนุมัติกำไรที่ได้จากการลงทุนลงแรงค้าขาย แต่กำไรที่ได้จากการค้ำนั้นต้องเป็นกำไรที่มีขอบเขตจำกัด (Normal Profit) และห้ามการค้ากำไรเกินควร (Abnormal Profit) อย่างเด็ดขาด เพราะอิสลามถือว่า การค้ากำไรเกินควรนั้นเป็นการทุจริต และเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้ การผูกขาดเพื่อเป็นการยับยั้งการผลิตโดยหวังผลในการโก่งราคาก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามด้วย

ธนาคารระบบอิสลาม

ระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตามจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอย่างหนึ่ง คือ ความต้องการที่จะส่งผ่านเงินจากบรรดาผู้ฝากเงินไปยังบรรดานักลงทุน ทั้งนี้เพราะโดยทั่วไปผู้ฝากเงินมักจะไม่ใช่กลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและศักยภาพที่จะใช้ประโยชน์จากเงินด้วยการนำมาลงทุนและสร้างโอกาสทางธุรกิจให้มีกำไรสูงสุด ดังนั้น หน้าที่ในการส่งผ่านเงินดังกล่าวจึงตกอยู่กับสถาบันการเงิน โดยสถาบันการเงินจะเป็นตัวกลางในการทำธุรกรรมทางการเงิน ช่วยให้เกิดประสิทธิภาพในกระบวนการออมและการลงทุน ช่วยลดความไม่สอดคล้องกันของส่วนขาด (นักลงทุน) และส่วนเกิน (ผู้ฝากเงิน) ที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

⁹ บรรจง บินกาซัน, ดอกเบี้ยและระบบธนาคารอิสลาม, น.32-35.

บทบาทหน้าที่ของสถาบันการเงินจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ดอกเบี้ยเข้ามามีบทบาทในเกือบทุกกระบวนการเหล่านี้ สถาบันการเงินอิสลามจึงเกิดขึ้น โดยพยายามใช้วิธีการและเครื่องมือต่างๆ แทนที่ระบบดอกเบี้ย เพื่อตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจทั่วไปและระบบเศรษฐกิจแบบอิสลาม

ความเป็นมาของธนาคารอิสลาม

บรรจง บินกาซัน¹⁰ ได้สรุปความเป็นมาของธนาคารอิสลามว่า แนวความคิดในการจัดตั้งธนาคารอิสลามเริ่มมีตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 โดยกลุ่มนักฟื้นฟูอิสลามที่ต้องการจะให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมุสลิมวางพื้นฐานบนบทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอานที่กล่าวว่า “พระเจ้าทรงอนุมัติการค้าแต่ทรงห้ามดอกเบี้ย” และคำสอนที่ว่า “พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของเพิ่มพูนการทำกุศลทาน และบันทึกดอกเบี้ย”

การเริ่มต้นที่อียิปต์

ธนาคารอิสลามเกิดขึ้นครั้งแรกในเมืองมิตฆัมร์ (Mit Ghamr) ประเทศอียิปต์ ในปี ค.ศ.1963 โดยความพยายามของนายอะหมัด อัลนัจญาร์ ชาวอียิปต์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการทดลองนำหลักการอิสลามที่ห้ามเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยมาใช้ในระบบธนาคาร เดิมทีธนาคารแห่งนี้ตั้งขึ้นมารูปของธนาคารออมทรัพย์ท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนจากลูกค้าเป็นจำนวนมาก โดยลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและชาวบ้านในท้องถิ่น หลังจากนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นในอียิปต์ การดำเนินงานของธนาคารอิสลามที่มิตฆัมร์ก็ได้ถูกธนาคารแห่งชาติเข้ามาแทรกแซงจนทำให้ผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินแบบปลอดดอกเบี้ยของธนาคารอิสลามถูกละทิ้ง และมีการนำเอาระบบดอกเบี้ยมาใช้ ซึ่งทำให้ผู้ฝากลดจำนวนลงไปมากอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นประธานาธิบดีชาติัดจึงได้ฟื้นฟูแนวความคิดเรื่องการธนาคารปลอดดอกเบี้ยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และในปี ค.ศ.1971 ธนาคารใหม่ที่มีชื่อว่า “นัสเซอร์ โซเชียล แบงก์” (Nasser Social Bank) ก็ได้ถูกตั้งขึ้นโดยมีรัฐบาลเป็นเจ้าของ หลังจากนั้นก็มีธนาคารอิสลามเกิดขึ้นติดตามาอีก 3 ธนาคาร นั่นคือ ธนาคารอิสลามฟัยซอลแห่งอียิปต์ (Faisal Islamic Bank of Egypt) ธนาคารอิสลามระหว่างประเทศเพื่อการลงทุนและการพัฒนา (Islamic International Bank for Investment and

¹⁰ บรรจง บินกาซัน, “ความเป็นมาของธนาคารอิสลาม,” ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, น.28-35.

Development) และธนาคารการเงินอียิปต์ซาอุดี (Egyptian Saudi Finance Bank) โดยทั้งหมดได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการอย่างถูกต้องในอียิปต์

ธนาคารอิสลามในอิหร่าน

ระบบธนาคารอิสลามในอิหร่านเริ่มต้นทันทีหลังจากการปฏิวัติอิสลาม ซึ่งทำให้กษัตริย์ชาห์แห่งอิหร่านสิ้นอำนาจใน ค.ศ. 1979 อย่างไรก็ตาม การนำระบบธนาคารอิสลามมาใช้ก็ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยใช้เวลา 6 ปีจึงเสร็จสิ้นสมบูรณ์ หลังการปฏิวัติอิสลาม ธนาคารประมาณ 35 แห่งเกิดขึ้นในอิหร่านทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยธนาคารเหล่านี้อาศัยเงินทุนจากภายในและภายนอกประเทศ

ในระหว่างที่เกิดความวุ่นวายจากการปฏิวัติ ระบบธนาคารในอิหร่านต้องประสบปัญหาต่างๆ มากมายทั้งในด้านทุนไหลออกและการดำเนินงาน ในวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 1979 สถาปนาปฏิวัติได้อันระบบธนาคารมาเป็นของชาติ และจำนวนธนาคารได้ลดลงโดยการรวมกิจการเข้าด้วยกันจนเหลือธนาคารพาณิชย์ในระบบเพียง 6 แห่ง และธนาคารเฉพาะกิจอีก 3 แห่ง

ขั้นแรกที่รัฐบาลใหม่นำมาใช้ในการสร้างระบบธนาคารอิสลามในอิหร่านก็คือการนำเอา “การคิดค่าบริการสูงสุด” และ “ประกันกำไรต่ำสุด” มาใช้ในระบบธนาคาร ขณะเดียวกันก็มีการตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคคลจากสาขาต่างๆ มาจัดเตรียมกรอบกฎหมายกว้างๆ เพื่อให้ระบบธนาคารทั้งหมดเป็นไปตามหลักกฎหมายอิสลาม หลังจากนั้นก็มีข้อเสนอกฎหมายดังกล่าวต่อสภาปฏิวัติในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1982 และสภาผู้แทนได้ผ่านออกมาเป็นกฎหมายในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1983 โดยเรียกกฎหมายฉบับนี้ว่า “กฎหมายเพื่อการธนาคารปลอดดอกเบี้ย” (Law for Usury-Free Banking)

กฎหมายใหม่นี้ได้กำหนดให้ธนาคารต่างๆ เปลี่ยนแปลงการฝากเงินโดยระบบจ่ายดอกเบี้ยมาเป็นระบบปลอดดอกเบี้ยภายในระยะเวลาหนึ่งปี นอกจากนี้แล้วธนาคารจะต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของตนทั้งหมดตามกฎหมายใหม่ภายในเวลา 3 ปีนับตั้งแต่วันที่สภาผู้แทนอนุมัติกฎหมาย หลังจากนั้น นับตั้งแต่วันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 1984 ไม่มีธนาคารใดได้รับอนุญาตให้เกี่ยวข้องกับระบบดอกเบี้ยทั้งในด้านเงินฝากและการให้สินเชื่อ และในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1985 ธุรกรรมของธนาคารทั้งหมดก็เป็นไปตามหลักกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัด

การศึกษาความสำเร็จของธนาคารอิสลามในอิหร่านซึ่งเกิดขึ้นจากระบบใหม่ชี้ให้เห็นว่าเงินฝากภาคเอกชนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แสดงว่าระบบธนาคารอิสลามมีประสิทธิภาพในการระดมเงินฝาก ส่วนในการประกอบกิจการนั้น ธนาคารอิสลามในอิหร่านจะใช้ทุนไปในธุรกิจที่ใช้วิธีการบวกกำไรแทนที่จะเข้าไปร่วมในการลงทุนเช่นเดียวกับธนาคารอิสลามในประเทศอื่นๆ

ธนาคารอิสลามในมาเลเซีย

ระบบธนาคารอิสลามในมาเลเซียถือว่ามีความก้าวหน้ากว่าระบบธนาคารอิสลามในประเทศมุสลิมอื่นๆ ธนาคารอิสลามเริ่มต้นเมื่อมีการจัดตั้งบริษัทธนาคารอิสลามมาเลเซียขึ้นใน ค.ศ.1983 และปัจจุบันระบบธนาคารอิสลามของมาเลเซียได้รับการเสริมโดยตลาดเงินอิสลาม ช่องหน้าต่างบริการแบบอิสลามและตลาดหุ้นอิสลาม ดังนั้น ระบบธนาคารอิสลามมาเลเซียจึงทำหน้าที่เป็นแม่แบบสำหรับธนาคารอิสลามในอินโดนีเซียและบรูไนด้วย

ความริเริ่มและความพยายามก่อตั้งธนาคารอิสลามในมาเลเซียเกิดขึ้นจากฝ่ายเอกชน เช่นเดียวกับประเทศมุสลิมอื่นๆ ข้อเสนอให้มีการจัดตั้งธนาคารอิสลามอย่างเป็นทางการครั้งแรกมีขึ้นระหว่างการประชุมสภาเศรษฐกิจภูมิบุตร (Bumiputra Economic Congress) ใน ค.ศ.1980 และสภานี้ได้ผ่านมติที่เรียกร้องรัฐบาลให้อนุญาตคณะกรรมการอิจญ์จัดตั้งธนาคารอิสลามขึ้นมา หลังจากนั้น ในการประชุมสัมมนาที่จัดขึ้นในมหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซียใน ค.ศ.1981 ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ขอให้รัฐบาลออกกฎหมายพิเศษที่อนุญาตให้มีการจัดตั้งธนาคารใหม่ที่วางพื้นฐานอยู่บนหลักการอิสลามขึ้นมา ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบสนองคำร้องขอดังกล่าว ในวันที่ 30 กรกฎาคม ค.ศ.1981 รัฐบาลจึงได้ตั้งคณะทำงานแห่งชาติเรื่องธนาคารอิสลามขึ้น โดยมีราชา โมฮาร์ ราชา บะดีอุซซามาน ที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรีมาเลเซียในเวลานั้นเป็นประธานและคณะกรรมการอิจญ์ของมาเลเซียรับผิดชอบงานด้านเลขานุการ คณะกรรมการชุดนี้ได้ศึกษาทั้งการทำงานของธนาคารอิสลามฟัยซอลแห่งอียิปต์และธนาคารอิสลามฟัยซอลของชูดาน หลังจากนั้นก็ทำรายงานถึงนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียพร้อมกับมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. รัฐบาลควรตั้งธนาคารอิสลามที่ดำเนินงานตามหลักกฎหมายอิสลามขึ้น
2. ธนาคารที่ถูกเสนอให้จัดตั้งควรอยู่ในรูปของบริษัทภายใต้พระราชบัญญัติบริษัท ค.ศ. 1965

3. เนื่องจากพระราชบัญญัติธนาคาร ค.ศ.1973 ไม่สามารถใช้ได้กับการปฏิบัติงานของธนาคารอิสลาม จำเป็นจะต้องมีพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามใหม่ขึ้นมาฉบับหนึ่งเพื่ออนุญาตและควบคุมธนาคารอิสลาม โดยการควบคุมและบริหารพระราชบัญญัติที่เสนอนี้ให้อยู่ในความรับผิดชอบของธนาคารกลางแห่งมาเลเซีย

4. ธนาคารอิสลามจะตั้งคณะกรรมการควบคุมทางด้านกฎหมายอิสลามของตนเองขึ้นมา เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินงานของธนาคารอิสลามเป็นไปตามกฎหมายอิสลาม (ชะรีอะฮ์) โดยแท้จริง

พระราชบัญญัติธนาคารอิสลาม ค.ศ.1983 ซึ่งถูกประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ.1983 นี่เองที่ทำให้มีการจัดตั้งธนาคารอิสลามขึ้นมาในมาเลเซีย พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจธนาคารกลางแห่งมาเลเซียในการควบคุมดูแลธนาคารอิสลามในมาเลเซีย ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้นำพระราชบัญญัติการลงทุนของรัฐบาลออกมาใช้ใน ค.ศ.1983 เพื่อให้รัฐบาลสามารถออกบัตรลงทุน (หรือพันธบัตร) ของรัฐบาลตามหลักการอิสลาม

ธนาคารอิสลามมาเลเซียถูกจัดตั้งเป็นบริษัทเมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1983 และเริ่มดำเนินงานเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคมในปีเดียวกัน ขณะนั้นธนาคารอิสลามมาเลเซียมีสาขามากกว่า 50 แห่งทั่วประเทศ ธนาคารอิสลามมาเลเซียไม่เพียงแต่จะส่งเสริมผลิตภัณฑ์ธนาคารอิสลามของตนเองเท่านั้น แต่ยังนำผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินแบบอิสลามเข้าไปในบริษัทในเครือของตนด้วย ปัจจุบันธนาคารอิสลามมาเลเซียมีบริษัทในเครือหลายแห่งที่ทำธุรกิจเข้าซื้อ บริการบริหารจัดการ ธุรกิจประกัน (ตะกาฟูล) การบริหารกองทุน และเป็นนายหน้าซื้อขายหุ้น

การจัดตั้งธนาคารอิสลามมาเลเซียถือเป็นการเริ่มต้นความมุ่งมั่นของรัฐบาลมาเลเซียที่จะให้มีธนาคารอิสลามขึ้นในมาเลเซีย ถึงแม้รัฐบาลในปัจจุบันไม่มีเจตนาที่จะทำให้ระบบการเงินทั้งหมดของประเทศเป็นระบบอิสลามก็ตาม แต่ธนาคารกลางแห่งมาเลเซียก็มีเป้าหมายที่จะสร้างระบบธนาคารอิสลามคู่ขนานไปกับระบบธนาคารเดิม ธนาคารกลางแห่งมาเลเซียเชื่อว่าเป้าหมายดังกล่าวนี้สามารถสำเร็จได้โดยการให้ผู้มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก มีเครื่องมือต่างๆ ทางการเงินอย่างกว้างขวาง และมีตลาดเงินระหว่างธนาคาร (อินเตอร์แบงก์) แบบอิสลาม

ในการเพิ่มจำนวนผู้มีส่วนร่วมในระบบธนาคารอิสลามนั้น ธนาคารกลางของมาเลเซียไม่ได้อนุญาตให้มีการเปิดธนาคารอิสลามใหม่ แต่ได้วางแผนให้ธนาคารพาณิชย์และบริษัทการเงินต่างๆ เปิด “ช่องหน้าต่างอิสลาม” (Islamic Window) ขึ้นเพื่อนำเสนอผลิตภัณฑ์และบริการธนาคารอิสลามแก่ลูกค้าของตน แผนการขั้นนี้เริ่มเมื่อวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ.1993 โดยมีธนาคารพาณิชย์ที่ใหญ่ที่สุด 3 แห่งในมาเลเซียมาเข้าร่วม หลังจากนั้นอีกประมาณห้าเดือนก็มีสถาบันการเงินอีก 10 บริษัทมาเข้าร่วมในตอนปลายปี ค.ศ.1993 ปรากฏว่ามีสถาบันการเงินจำนวน 21 แห่งได้รับใบอนุญาตจากธนาคารกลางของมาเลเซียให้เข้าร่วมในแผนการนี้

ธนาคารกลางของมาเลเซียเองก็มีส่วนในการสร้างผลิตภัณฑ์ธนาคารใหม่ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักการอิสลามขึ้นมาสนับสนุนระบบธนาคารอิสลาม ในตอนต้นปี ค.ศ. 1994 ตลาดอินเตอร์แบงก์อิสลามได้ถูกนำเข้ามาในระบบการเงินของมาเลเซีย ตลาดนี้ประกอบด้วย อินเตอร์แบงก์เทรดดิ้งในเครื่องมือทางการเงิน การลงทุนอินเตอร์แบงก์อิสลาม และระบบเคลียร์ริงเช็คอินเตอร์แบงก์อิสลาม

หลักการของธนาคารอิสลาม

หลักการขั้นพื้นฐานของธนาคารอิสลามตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการถือหุ้นส่วนร่วมกัน กล่าวคือ ทั้งระบบธนาคาร ผู้ถือหุ้นส่วน ผู้ฝากเงิน ผู้ลงทุน และผู้กู้ยืม จะร่วมกันอยู่ในฐานะหุ้นส่วน หลักการนี้จะทำให้ทุนและแรงงานสามารถรวมกันได้ ในฐานะหุ้นส่วนเพื่อประกอบการผลิตทางเศรษฐกิจ รายได้จากการประกอบการต่างๆ ของทางธนาคารจะนำมาแบ่งให้แก่หุ้นส่วนอย่างยุติธรรม หลังจากหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งหมดของการดำเนินงานระหว่างปีแล้ว หลักการดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่นำมาใช้ได้ภายในระบบธนาคารเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนอื่นๆ ได้อีก เช่น กิจการอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การเกษตร ตลอดจนกิจการระหว่างประเทศอีกด้วย¹¹ ดังนั้น การดำเนินงานของธนาคารอิสลามจะเป็นไปตามหลักการใหญ่ๆ ดังนี้

1. จะต้องไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของดอกเบี้ยทุกรูปแบบ
2. ธุรกิจหรือการลงทุนของธนาคารจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งต้องห้ามตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลาม เช่น อาหารต้องห้าม การพนัน สถานเริงรมย์ การเก็งกำไร การกักตุน การมีส่วนร่วมในการทุบตลาดเพื่อทำลายคู่แข่ง เป็นต้น
3. การทำนิติกรรมหรือสัญญาใดๆ จะต้องชัดเจนและยุติธรรม
4. การลงทุนบนพื้นฐานของการแบ่งผลกำไร/ขาดทุนร่วมกัน

หลักการของศาสนาอิสลามเน้นความเป็นธรรมในสังคม การกำหนดดอกเบี้ยหรือผลตอบแทนที่ตายตัวของสถาบันการเงินย่อมทำให้ผู้กู้เงินแบกรับความเสี่ยงตามลำพัง ธนาคารต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยเงินฝาก โดยคิดดอกเบี้ยสูงจากผู้กู้ ผู้ฝากเงินไม่ต้องรับภาระใดๆ ดังนั้น การที่เจ้าของเงิน ธนาคาร และผู้ฝากเงินร่วมรับภาระและความเสี่ยง แบ่งปันผลกำไรจากการดำเนินงานจะสร้างความเป็นธรรมและสร้างเสถียรภาพแก่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะสถาบันการเงินได้ดีกว่าระบบการให้กู้ยืมโดยการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่แน่นอนตายตัว ดังนั้น การที่อิสลามห้ามเรื่องดอกเบี้ย (ริบา) ธนาคารอิสลามจึงเป็น “ธนาคารเพื่อการค้าและการลงทุน” และให้บริการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย ภายใต้กฎของศาสนาอิสลาม

¹¹ บรรจง บินกาซัน, ดอกเบี้ยและระบบธนาคารอิสลาม, น.39-40.

ดังนั้น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างธนาคารกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป¹² สรุปได้คือ

1. อิสลามห้ามเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย เพราะอิสลามถือว่าดอกเบี้ยเป็นส่วนหนึ่งของความไม่ยุติธรรมและเป็นภัยมากกว่าเป็นผลดี โดยเฉพาะในเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำ
2. นอกจากดอกเบี้ยแล้ว อิสลามยังห้ามเกี่ยวข้องกับธุรกิจต้องห้ามตามหลักศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นอบายมุขที่ถึงแม้จะสร้างรายได้ในรูปตัวเงิน แต่พิษภัยต่อสังคมของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขนั้น สร้างความเสียหายให้แก่สังคมเกินกว่าเงินที่ได้มา
3. สัญญาการทำธุรกรรมในระบบธนาคารอิสลาม มิใช่สัญญากู้เงิน มูลหนี้การทำธุรกรรมในระบบอิสลามจึงเป็นที่ชัดเจนตายตัว และจะไม่มี การเพิ่มมูลหนี้ขึ้นเนื่องมาจากการผิดชำระดังเช่นในระบบดอกเบี้ย หากลูกค้าผิดสัญญา ธนาคารอิสลามอาจจะนำหลักทรัพย์ค้ำประกันไปขายและนำเงินที่ขายได้มาชำระหนี้ที่ลูกค้ายังค้างอยู่ ส่วนเงินที่เหลือจะคืนให้แก่ลูกค้าที่ค้างชำระ
4. ระบบธนาคารอิสลามสามารถควบคุมและป้องกันการใช้จ่ายเงินผิดวัตถุประสงค์ได้มากกว่า เพราะธนาคารอิสลามไม่ได้ให้เครดิตเป็นตัวเงินออกไป
5. ความแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือกำไรที่เกิดขึ้นจากการประกอบ การของธนาคารจะถูกนำไปจ่ายเป็นทางที่เรียกว่า “ชะกาต” 2.5% ตามข้อบังคับตามอิสลาม ทั้งนี้ เพื่อนำไปใช้สำหรับสงเคราะห์สังคม เช่น คนยากจน คนขัดสน คนมีหนี้สินล้นพ้นตัว และสาธารณกุศลอื่นๆ ซึ่งจะมีผลดีย้อนกลับมาสู่ธนาคารในระยะยาว
6. ธนาคารอิสลามอาจให้ลูกค้าที่ด้อยเงินในรูปของการเบิกเงินเกินบัญชีโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อเป็นการช่วยเหลือลูกค้าในช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งจะเป็นผลดีแก่ธนาคารเองในอนาคต การให้ยืมเช่นนี้ในศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า “กิอรดูนฮะซัน” หรือ “การให้ยืมที่ดี” แต่การให้ยืมนี้จะต้องมีหลักประกันเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของธนาคารและของผู้ฝากด้วย
7. เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินงานของธนาคารอิสลามเป็นไปตามหลักการอิสลามอย่างถูกต้องแท้จริง ธนาคารอิสลามจะมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนาเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของธนาคารและให้การรับรองการดำเนินงานของธนาคาร

¹² บรรจง บินกาซัน, “ธนาคารอิสลาม : หลักการและการปฏิบัติ,” ใน หนังสือที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, น.26-27.

ลักษณะการประกอบธุรกิจของธนาคารอิสลาม

บริการทางการเงินหลักๆ ของธนาคารอิสลาม มีดังนี้

1. การรับฝากเงิน

ธนาคารอิสลามจะรับฝากเงินจากลูกค้าใน 2 ลักษณะ คือ การรับฝากเพื่อรักษาทรัพย์ (Safe Custody) และการรับฝากเพื่อการลงทุน (Investment)

1.1 การรับฝากเพื่อการรักษาทรัพย์ (Safe Custody)

ธนาคารรับฝากเงินจากลูกค้าเพื่อการรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย และในกรณีที่ลูกค้ายินยอมให้ธนาคารนำเงินดังกล่าวไปลงทุนได้ ผลตอบแทนทั้งหมดจะเป็นของธนาคาร โดยทั่วไปธนาคารที่ได้ดำเนินการมาแล้วในประเทศต่างๆ จะจ่ายผลตอบแทนให้เป็นของขวัญ แต่ไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่ธนาคารต้องจ่าย ธนาคารจะรับประกันเงินฝากทั้งหมดและคืนเงินเต็มจำนวนเมื่อลูกค้าทวงถาม ธนาคารในระบบอิสลามเรียกเงินฝากประเภทนี้ว่า อัล-วะอีดีฮ์ (Al-Wadiah) ซึ่งธนาคารสามารถเปิดบริการรับฝากเงินจากลูกค้าโดยมีบัญชีประเภทต่างๆ รวมทั้งสิ้น 2 บัญชี คือ

ก. บัญชีกระแสรายวัน (Current Account) การฝากเงินในบัญชีกระแสรายวันมีลักษณะการรับฝากเงินเหมือนกับเงินฝากจ่ายคืนเมื่อทวงถามที่ใช้เช็คในการเบิกถอนของกิจการ ธนาคารพาณิชย์ตามปกติ โดยธนาคารทำการค้าประกันเงินต้นที่จะคืนแก่ผู้ฝากและดูแลรักษาเงินฝากไว้

ข. บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ (Saving Account) การฝากเงินในบัญชีออมทรัพย์ดำเนินการโดยหลักการดูแลรักษาเงินฝากเช่นเดียวกับเงินฝากกระแสรายวัน สำหรับผลตอบแทนที่ธนาคารจะมอบให้ ไม่มีการกำหนดไว้แน่นอนตายตัว โดยขึ้นอยู่กับผลประกอบการของธนาคาร หรือดุลยพินิจของธนาคาร ทั้งนี้ อาจอยู่ในรูปของเงินหรือของขวัญ หรือผลประโยชน์อื่นใดก็ได้ แต่ต้องไม่ใช่ดอกเบี้ยเงินฝาก

1.2 การรับฝากเพื่อการลงทุน (Investment)

ธนาคารรับฝากเงินจากลูกค้าเพื่อนำเงินไปประกอบการค้าหรือลงทุน เป็นการรับฝากเงินภายใต้ข้อตกลงแบ่งปันผลกำไรร่วมกัน โดยมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการฝากเงิน ผู้ฝากจะถอนเงินก่อนครบกำหนดไม่ได้ ถ้าถอนก่อนกำหนดอาจไม่ได้รับส่วนแบ่งกำไร หรือได้รับโดยหักส่วนลดตามระยะเวลาก็ได้ และจะแบ่งผลตอบแทนจากกำไรก่อนหักค่าใช้จ่ายของธนาคารในอัตราส่วนตามที่ได้ตกลงกันตอนฝากเงิน หรือในกรณีที่ขาดทุน ผู้ฝากเงินรับภาระในส่วนเงินที่ได้ลงทุนเท่านั้น ธนาคารจะรับภาระการบริหารจัดการทั้งหมดและไม่สามารถจะไปหักจากเงินฝากของ

ก. บัญชีเพื่อการลงทุนแบบทั่วไป (General Investment Account) หมายถึง บัญชีเพื่อการลงทุนที่เปิดให้บริการกับประชาชนโดยทั่วไป โดยที่ผู้ฝากจะไม่กำหนดประเภทของการลงทุน แต่มอบอำนาจให้ธนาคารพาณิชย์ดำเนินการตามที่เห็นสมควร และธนาคารจะนำเงินทั้งหมดรวมเข้าเป็นกองทุนเพื่อทำการลงทุน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ผู้ฝากต้องร่วมรับภาระทั้งกำไรและการขาดทุนอันเนื่องมาจากผลที่เกิดขึ้นในการลงทุน ยกเว้นการขาดทุนที่เกิดจากความผิดพลาดในการจัดการของธนาคาร

ข. บัญชีเพื่อการลงทุนแบบพิเศษ (Special Investment Account) หมายถึง บัญชีเพื่อการลงทุนที่ผู้ฝากจะระบุเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับประเภทของการลงทุน โดยสัดส่วนการแบ่งปันผลกำไรขึ้นอยู่กับข้อตกลงกันระหว่างธนาคารกับลูกค้าแต่ละราย หากประสบกับการขาดทุนผู้ฝากต้องรับภาระการขาดทุนเช่นเดียวกับบัญชีเพื่อการลงทุนโดยทั่วไป

2. การให้สินเชื่อและการลงทุน

การให้สินเชื่อของธนาคารอิสลาม จะพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ โอกาสของธุรกิจ ความสามารถในการชำระหนี้คืนของลูกค้าหนี้ ผลตอบแทนที่ธนาคารจะได้รับจากการปล่อยสินเชื่อและปัจจัยอื่นๆ เช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปแล้ว ธนาคารอิสลามจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของการให้สินเชื่อที่จะเกิดแก่ผู้กู้และสังคมโดยรวมด้วย เช่น เพื่อเป็นการช่วยเหลือลูกค้าในการจัดหาสินทรัพย์ถาวร โรงงาน เครื่องจักร สำหรับดำเนินการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นการให้กู้ยืมเพื่อสนองความต้องการอุปโภคบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและไม่เป็นกิจการที่ต้องห้ามตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น กิจการที่เกี่ยวข้องกับสุรา สถานบันเทิงเรียมย์ การพนัน เป็นต้น ซึ่งธนาคารสามารถให้บริการด้านการเงินหลากหลายรูปแบบ ภายใต้ข้อตกลงที่มีลักษณะต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

2.1 สินเชื่อโครงการภายใต้หลัก อัล มุฎอรอบะฮ์ (Al-Mudarabah : Trust Financing)

เป็นการทำธุรกรรมทางการเงินของธนาคารอิสลาม โดยเข้าลงทุนในโครงการของลูกค้าในกิจการใดกิจการหนึ่งที่ธนาคารเห็นว่าผู้ประกอบการมีความรู้ ความสามารถที่จะประกอบการให้ประสบผลสำเร็จและมีผลกำไร ทั้งนี้ ธนาคารจะเข้าลงทุนด้านการเงินในโครงการทั้งหมด ขณะที่ลูกค้าจะเป็นผู้บริหารโครงการทั้งหมด ภายใต้ข้อกำหนดที่ว่า จะต้องใช้ความรู้ความสามารถของตนในการดำเนินงานอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน ธนาคารและลูกค้าจะทำข้อตกลงในการแบ่งปันผลกำไร ธนาคารจะไม่เข้าไปจัดการในเรื่องของการบริหารกิจการของผู้ขอสินเชื่อ แต่หากมีการ

ข้อเสียของสัญญาสินเชื่อประเภทนี้ คือ ธนาคารไม่สามารถที่จะบังคับให้ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) พยายามประกอบการอย่างเต็มที่ได้ ในสัญญาญูอวอบะฮ์ ผู้ประกอบการจะได้รับส่วนแบ่งที่แน่นอนจากผลกำไรที่เกิดจากการลงทุน การที่จ่ายผลตอบแทนเป็นสัดส่วนที่แน่นอนจะส่งผลให้ผู้ประกอบการไม่ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่เพื่อให้ได้กำไรสูงสุด

2.2 สินเชื่อโครงการภายใต้หลัก อัล มุซารากะฮ์ (Al-Musharakah : Venture Capital Financing)

เป็นการให้สินเชื่อโดยการร่วมลงทุนแบบแบ่งปันผลกำไรขาดทุนแบบการเข้าหุ้นส่วน (Musharakah) ซึ่งเป็นรูปแบบการประกอบธุรกิจโดยการตกลงเข้าทำสัญญากันระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งธนาคารอิสลามได้นำแนวความคิดนี้ไปใช้ในกรณีที่จะให้ลูกค้าของธนาคารกู้ยืมเงิน กล่าวคือ ธนาคารจะทำสัญญาเข้าหุ้นส่วนกับผู้กู้หรือตัวแทนของผู้กู้เพื่อร่วมกันประกอบกิจการ โดยมีข้อตกลงเรื่องการแบ่งผลกำไรขาดทุนและระยะเวลาในการลงทุนไว้ล่วงหน้า โดยปกติธนาคารจะถอนการลงทุนของธนาคารในกิจการออกทีละน้อยเมื่อผู้กู้อยู่ในสถานะที่มีความสามารถที่จะใช้คืนเงินกู้ได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กู้สามารถที่จะดำเนินธุรกิจต่อไปได้โดยลำพัง ในกรณีที่กิจการประสบกับภาวะขาดทุน การขาดทุนดังกล่าวก็จะเฉลี่ยกันไปตามสัดส่วนของการลงทุนด้วย อย่างไรก็ตาม หากการขาดทุนเกิดจากความประมาทเลินเล่อหรือเกิดจากการกระทำโดยเจตนาของหุ้นส่วนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หุ้นส่วนฝ่ายที่ก่อให้เกิดการขาดทุนโดยการกระทำดังกล่าวก็ต้องรับภาระในการขาดทุนนั้นโดยลำพัง สัญญาการเข้าหุ้นส่วนในลักษณะนี้จะไม่สามารถโอนเปลี่ยนมือให้แก่ผู้อื่นได้ เพราะธนาคารจะพิจารณาคุณลักษณะของลูกค้าซึ่งเป็นหุ้นส่วนในการลงทุนเป็นสาระสำคัญ

2.3 สินเชื่อเพื่อการจัดหาทรัพย์สิน ภายใต้หลัก อัล มุรอบาหะฮ์ (Al-Murabahah : Cost Plus Financing)

ธนาคารอิสลามจะลงทุนซื้อสินค้าซึ่งเป็นที่ต้องการของลูกค้าไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่เป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ และจะนำมาจำหน่ายให้แก่ลูกค้าในราคาต้นทุนบวกกำไรที่ธนาคารควรจะได้รับอีกทอดหนึ่ง วิธีการเช่นนี้ในทางธุรกิจของศาสนาอิสลามถือว่าการซื้อมาขายไป วิธีการในทางปฏิบัติที่ทำอยู่ในปัจจุบัน คือ ในกรณีที่ลูกค้าประสงค์จะซื้อสินค้าประเภทหนึ่งประเภทใดและต้องการจะขอสินเชื่อเพื่อการซื้อสินค้านี้ดังกล่าวกับธนาคาร ลูกค้าจะต้องแจ้งความประสงค์มายังธนาคาร หากธนาคารเห็นว่าธนาคารสามารถที่จะมีกำไรในการซื้อสินค้าประเภทนั้นมาจำหน่ายให้แก่ลูกค้าได้แล้ว ธนาคารจะแจ้งราคาของสินค้าที่ธนาคารได้บวกกำไรเพิ่มไว้ด้วยแล้วไปยังลูกค้า ที่ธนาคารจะจำหน่ายให้แก่ลูกค้าและหากลูกค้าตกลงที่จะซื้อตามราคาที่ธนาคารเสนอ ธนาคารจะทำการซื้อสินค้าและนำไปส่งมอบให้กับลูกค้าต่อไป การให้สินเชื่อดังกล่าวลูกค้าจะสามารถชำระเงินค่าสินค้าที่ธนาคารนำมาจำหน่ายให้ได้เป็นงวดๆ ตามที่ได้ตกลงไว้กับธนาคาร ส่วนใหญ่มักจะเป็นการให้สินเชื่อระยะสั้น การให้สินเชื่อในลักษณะดังกล่าวนี้ธนาคารมีหน้าที่ต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระราคาสินค้าของผู้ซื้อสินค้า รวมทั้งจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของตลาดของสินค้าประเภทที่ธนาคารจะซื้อไปด้วย ทั้งนี้เพื่อที่ธนาคารจะได้มีทางออกในการจำหน่ายสินค้าแก่ลูกค้ารายอื่นได้ ในกรณีที่ผู้ซื้อปฏิเสธที่จะซื้อสินค้า

2.4 การขายสินค้าแบบผ่อนส่ง (Al-Bai Bithaman Ajil : Deferred Sale)

ธนาคารจะจัดหาและจำหน่ายทรัพย์สินที่ลูกค้าต้องการให้กับลูกค้า โดยธนาคารอนุญาตให้ลูกค้าผ่อนชำระเป็นงวดๆ ได้ ทั้งนี้ ลูกค้าจะเป็นฝ่ายแจ้งความจำนงค์ต้องการสินค้าชนิดใดและลูกค้านั้นเป็นลูกค้าที่ผ่านเกณฑ์การปล่อยสินเชื่อของธนาคาร หลังจากนั้น ธนาคารจะซื้อสินค้าชนิดนั้นแล้วขายต่อให้กับลูกค้าตามราคาที่ตกลงกันไว้ โดยลูกค้าจะผ่อนชำระกับธนาคารเป็นงวดๆ ตามระยะเวลาที่ตกลงกัน ความแตกต่างระหว่างการให้สินเชื่อแบบจัดหาทรัพย์สินภายใต้หลัก อัล มุรอบาหะฮ์ (Al-Murabahah : Cost Plus Financing) และการผ่อนชำระ (Al-Bai Bithaman Ajil : Deferred Sale) คือ การให้สินเชื่อวิธีการนี้เป็นการให้สินเชื่อระยะยาว และลักษณะของสินค้าที่ให้บริการวิธีนี้ มักเป็นโครงการอสังหาริมทรัพย์ในส่วนของบ้านหรือที่ดินที่มีราคาสูง

2.5 การขายสินค้าโดยการจองซื้อ (Bai Salaf, Bai Salam)

การขายสินค้าในกรณีที่ผู้ซื้อและผู้ขายยังไม่สามารถกำหนดตัวทรัพย์สินและจำนวนของทรัพย์สินที่จะทำการซื้อขายให้เฉพาะเจาะจงจะเป็นทรัพย์สินเฉพาะ ถือเป็นการต้องห้ามตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม แต่การขายสินค้าโดยจะจัดส่งสินค้าให้กับลูกค้าในอนาคตเมื่อได้มีการพิจารณาลักษณะของสินค้าที่ทำการซื้อขายไว้แน่นอนเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว ก็ไม่เป็นการต้องห้ามตามคำสอนของศาสนาแต่อย่างใด การให้สินเชื่อในกรณีนี้ ธนาคารอิสลามจะกำหนดราคาสินค้าโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ให้สินเชื่อและผลกำไรที่ธนาคารจะได้รับ ซึ่งราคาสินค้าดังกล่าวจะต้องไม่สูงกว่าราคาสินค้าในขณะส่งมอบ ระยะเวลาในการส่งมอบไม่ควรจะเกินรอบระยะเวลาการผลิตรอบหนึ่งสำหรับสินค้าที่เป็นวัตถุดิบหรือไม่ควรจะมากกว่าหนึ่งปี ธนาคารจะรับเงินจากลูกค้าโดยการผ่อนชำระเป็นงวดและเมื่อลูกค้าชำระราคาสินค้าครบถ้วน ธนาคารจึงจะส่งมอบสินค้าให้กับลูกค้า

2.6 สินเชื่อเพื่อสิทธิในการใช้บริการทรัพย์สิน ภายใต้หลัก อัล อิญญาระห์ (Al-Ijarah)

เป็นการให้สินเชื่อเพื่อทำลิสซิง ในการให้สินเชื่อลักษณะนี้ ธนาคารจะซื้อสินทรัพย์ที่ลูกค้าต้องการแล้วนำไปให้ลูกค้าเช่าใช้ประโยชน์ โดยธนาคารมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินนั้น ขณะที่ลูกค้ามีสิทธิในการใช้ประโยชน์ตราบนานเท่าที่ยังคงชำระค่าเช่าให้กับธนาคาร ทั้งนี้ ธนาคารกับลูกค้าต้องมีการตกลงกันเกี่ยวกับระยะเวลาในการเช่าและอัตราค่าเช่าที่แน่นอน รวมทั้งสิทธิในการเลิกสัญญาที่กำหนด และเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเช่า ลูกค้าต้องส่งมอบทรัพย์สินคืนให้กับธนาคารหรือซื้อทรัพย์สินนั้นตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญา ทั้งนี้ อัตราค่าเช่าจะคำนวณจากราคาทรัพย์สินบวกกับผลกำไรที่ธนาคารควรจะได้รับ

2.7 สินเชื่อเพื่อการสงเคราะห์และช่วยเหลือ ภายใต้หลัก กิอด อัล หะซัน (Qard al Hasanah)

การให้สินเชื่อประเภทนี้ ธนาคารจะให้สินเชื่อโดยไม่คิดผลตอบแทนหรือกำไรจากลูกค้า เป็นการให้สินเชื่อเพื่อช่วยเหลือและสงเคราะห์ เช่น สินเชื่อเพื่อการศึกษา สินเชื่อเพื่อผู้ประสบภัยพิบัติตามธรรมชาติ เป็นต้น การให้กู้ยืมแบบนี้จะไม่มีการคิดดอกเบี้ยหรือค่าบริการจากลูกค้าแต่อย่างใด และไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระคืน ขึ้นอยู่กับความสามารถของลูกค้า โดยธนาคารจะกันเงินส่วนหนึ่งจากผลกำไรและอีกส่วนหนึ่งจากการรับฝากทั้งประเภทออมทรัพย์และกระแสรายวันมาใช้สำหรับการให้สินเชื่อดังกล่าว

2.8 สินเชื่อเพื่อการค้า (Trade Financing)

ธนาคารอิสลามสามารถให้สินเชื่อทางการค้าได้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจของลูกค้า โดยการออกทุนให้แก่ลูกค้าในการซื้อสินค้า การนำเข้า-ส่งออกสินค้า ตามประเภทกิจการของลูกค้า ได้แก่

ก. เลตเตอร์ ออฟ เครดิต ภายใต้หลักการของอัลวาคารา (Letter of Credit under Principle of Al Wakara)

ในกรณีที่ลูกค้าประสงค์จะได้รับสินเชื่อโดยการเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต เพื่อชำระราคาสินค้าให้แก่ผู้ขายสินค้าจะต้องแจ้งขอเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต ไปยังธนาคาร ธนาคารจะแจ้งให้ลูกค้ากำหนดหลักประกันที่มีมูลค่าเท่ากับสินเชื่อที่ธนาคารจะให้มามอบไว้ให้แก่ธนาคารเพื่อเป็นการประกันการให้สินเชื่อดังกล่าว เมื่อธนาคารได้รับหลักประกันดังกล่าวแล้วธนาคารก็จะเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต เพื่อชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ลูกค้า ซึ่งในการให้สินเชื่อดังกล่าวนี้นี้ ธนาคารจะได้รับค่าธรรมเนียมเป็นการตอบแทน

ข. เลตเตอร์ ออฟ เครดิต ภายใต้หลักการของการเป็นหุ้นส่วน (Letter of Credit under Principle of Al Musharakah)

การให้สินเชื่อโดยวิธีการดังกล่าวนี้ ลูกค้าจะต้องแจ้งความประสงค์ขอเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต ให้ธนาคารทราบ และทั้งสองฝ่ายจะเข้าทำสัญญาตกลงกันในเงื่อนไขของการให้สินเชื่อแบบเข้าหุ้นส่วน ทั้งนี้ ลูกค้าต้องวางมัดจำหุ้นในส่วนของตนไว้กับธนาคาร โดยจะคำนวณจากราคาสินค้าที่จะทำการซื้อหรือนำเข้า ธนาคารจะออกเลตเตอร์ ออฟ เครดิต และจะชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ธนาคารผู้เรียกให้ชำระ โดยการใช้เงินที่ลูกค้าได้นำมาฝากไว้รวมกับเงินที่ธนาคารให้สินเชื่อแบบการเข้าเป็นหุ้นส่วนของธนาคาร และธนาคารจะส่งมอบเอกสารให้แก่ลูกค้าเพื่อไปรับสินค้าซึ่งลูกค้าจะต้องนำสินค้านี้ไปดำเนินการตามที่ได้ตกลงกันไว้กับธนาคาร กำไรจากการดังกล่าวจะแบ่งกันตามสัดส่วนการเข้าหุ้นระหว่างธนาคารกับลูกค้า

ค. เลตเตอร์ ออฟ เครดิต ภายใต้หลักการของการบวกเพิ่มราคาสินค้า (Letter of Credit under the Principle of Al Murabahah)

การให้สินเชื่อโดยวิธีนี้เมื่อลูกค้าประสงค์จะเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต ก็จะต้องแจ้งมายังธนาคารเพื่อขอให้ธนาคารเปิดเลตเตอร์ ออฟ เครดิต ให้ก่อน โดยให้ธนาคารเป็นผู้ซื้อสินค้าและชำระราคาสินค้าแทนตน เมื่อสินค้ามาถึงยังท่าเรือแล้วธนาคารจะเป็นผู้รับสินค้า และเป็นเจ้าของสินค้านี้ดังกล่าวก่อนจะขายต่อไปให้แก่ลูกค้าในราคาที่บวกกำไรเพิ่มเข้าด้วยแล้ว

ง. การค้ำประกันโดยธนาคาร (Letter of Guarantee)

ธนาคารจะให้บริการค้ำประกันแก่ลูกค้าที่ประสงค์จะใช้บริการของธนาคารในการค้ำประกันเพื่อประกันการปฏิบัติตามสัญญาหรือเพื่อประกันการชำระเงินการค้ำประกันในลักษณะนี้ ธนาคารอาจเรียกให้ลูกค้านำเงินฝากไว้เป็นประกันกับธนาคาร และธนาคารจะคิดค่าธรรมเนียมการค้ำประกันจากลูกค้าเป็นค่าตอบแทนในการออกหนังสือค้ำประกันดังกล่าว

2.9 การประมูลเพื่อการลงทุน

เมื่อมีโครงการใดโครงการหนึ่งที่ผู้รับเหมาดำเนินการต้องเข้าทำการประมูลเพื่อก่อสร้างหรือเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้โครงการแล้วเสร็จ ผู้ประมูลโครงการจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนเพื่อให้การสนับสนุนการเข้าประมูลโครงการของตน ธนาคารอิสลามสามารถเสนอตัวเข้าเป็นผู้ให้การสนับสนุนได้ โดยมีสิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนจากผู้เข้าร่วมประมูล

2.10 การออกตราสารทางการเงินเพื่อการลงทุน (Sukuh : Bond)

ตราสารทางการเงินเพื่อการลงทุน เป็นตราสารทางการเงินเพื่อใช้ระดมทุนสำหรับโครงการลงทุนต่างๆ สามารถเปลี่ยนมือได้ ออกโดยธนาคารอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนการออกหุ้นกู้ซึ่งเป็นตราสารที่มีการคิดอัตราดอกเบี้ยในกิจการหุ้นส่วน หรือการร่วมลงทุน สำหรับผู้ทรงตราสารของธนาคารอิสลามจะถือเป็นผู้ร่วมลงทุนกับกิจการที่กำหนดในตราสารนั้น

2.11 การลงทุนเพื่อการเกษตร

ธนาคารอิสลามอาจลงทุนเพื่อการเกษตร โดยการจัดหาที่ดินที่อยู่ในความครอบครองของธนาคารให้แก่ผู้ร่วมลงทุนที่เป็นเกษตรกร เพื่อให้เข้าทำประโยชน์ที่ดินนั้นตามระยะเวลาในการร่วมลงทุนที่กำหนดไว้ ระยะเวลาร่วมลงทุนจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการทำประโยชน์ที่ดิน เช่น ระยะเวลาเก็บเกี่ยวพืชผลคราวใดคราวหนึ่ง ธนาคารผู้ครอบครองที่ดินจะกำหนดระยะเวลาให้ต่ำกว่าระยะเวลาดังกล่าวไม่ได้ ในการทำประโยชน์ที่ดิน ธนาคารจะเป็นผู้ลงทุนในค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการเพาะปลูกนั้น เกษตรกรจะเป็นผู้ลงทุนโดยแรงงานในการเพาะปลูกและดูแลพืชผลนั้น เมื่อพืชผลได้รับการเก็บเกี่ยวและขายออกไปแล้วทั้งสองฝ่ายจึงจะได้แบ่งปันผลกำไรจากการทำประโยชน์ที่ดินดังกล่าวตามข้อตกลงที่ทำกันไว้ล่วงหน้า

บริการทางการเงินของธนาคารอิสลามดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 2.1
ดังนี้

ตารางที่ 2.1
แสดงสรุปวิธีทางการเงินตามหลักศาสนาอิสลาม

ประเภท บริการ	Mudarabah	Musharakah	Ijarah	Bai Salam	Murabahah
ลักษณะ	การลงทุน	การลงทุน	การเช่า	การค้า	การค้า
การควบคุม	ไม่มี	มีส่วน	มีส่วน	ไม่มี	มีส่วน
ความเสี่ยง	สูง	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ
ผลตอบแทน	ไม่แน่นอน	ไม่แน่นอน	คงที่	คงที่	คงที่

ที่มา : หนังสือที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, น.27

ตะกาฟูล (Takaful)

นอกจากบริการทางการเงินตามหลักการอิสลามดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีบริการทางการเงินอีกรูปแบบหนึ่งที่สถาบันการเงินหลายแห่งกำลังนิยมเปิดให้บริการอย่างแพร่หลายในประเทศมุสลิมและประเทศอื่นๆ ทั่วโลก นั่นคือ ผลิตภัณฑ์ภายใต้หลักการตะกาฟูล (Takaful) สำหรับประเทศไทยได้ริเริ่มครั้งแรกโดยบริษัท ฟินันซ่าประกันชีวิต จำกัด ตั้งแต่ต้นปี 2549¹³ โดยได้ออกแบบสัญญาตะกาฟูลทั้งสัญญาหลักและสัญญาเพิ่มเติมตะกาฟูล คือ 1.สัญญาตะกาฟูลหลัก เน้นการออมและความคุ้มครอง ได้แก่ ตะกาฟูลเพื่อครอบครัว ตะกาฟูลเพื่ออัญญ์ ตะกาฟูลเพื่อครอบครัวแบบตลอดชีพ 2.สัญญาเพิ่มเติมตะกาฟูล ได้แก่ สัญญาเพิ่มเติมตะกาฟูลอุบัติเหตุ สัญญาเพิ่มเติมตะกาฟูลคุ้มครองการรักษาพยาบาล 3.สัญญาตะกาฟูลอุบัติเหตุส่วนบุคคล (Personal Accidental Takaful) นอกจากนี้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวมุสลิม บริษัท ฟินันซ่าประกันชีวิต จำกัด ได้มีคณะกรรมการฟินันซ่าชารีอะห์และที่ปรึกษาคณะกรรมการฟินันซ่าชารีอะห์

¹³ ข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.finansatakaful.com/>

ซึ่งประกอบด้วย นายวิทยา วิเศษรัตน์ นายบุญญา หลีเหลด นายพัชรุดีน มอตอ ดร.ชัชวาล นิยมวิทยานนท์ และนายเสนีย์ อยู่เป็นสุข

ความเป็นมาของตะกาฟูลหรือระบบประกันในอิสลาม¹⁴ มีต้นกำเนิดจากประเพณีปฏิบัติของชาวอาหรับโบราณเผ่าต่างๆ ซึ่งมีประเพณีปฏิบัติที่ว่า เมื่อในสมาชิกในเผ่าถูกฆาตกรรมโดยสมาชิกของเผ่าอื่น ทายาทของผู้ตายจะได้รับสินไหมชดเชยจากญาติผู้ใกล้ชิดของฆาตกร บรรดาญาติสนิทของฆาตกร หรือ “Aqilah” จำเป็นต้องจ่ายค่าสินไหมชดเชยแทนฆาตกร ดังนั้นชาวอาหรับโบราณจำเป็นต้องมีความพร้อมในการระดมเงินสนับสนุน เพื่อเป็นการชดเชยให้แก่ทายาทของผู้ตายแทนฆาตกร

การเตรียมความพร้อมทางการเงินดังกล่าวมีส่วนคล้ายคลึงกับการระดมเงินสนับสนุนของสมาชิกตะกาฟูลหรือการจัดเก็บเบี้ยประกันของบริษัทประกันในขณะที่ยุคชดเชยที่จ่ายโดยบรรดาญาติสนิทของฆาตกร หรือ “Aqilah” ก็มีส่วนคล้ายคลึงกับค่าชดเชยซึ่งบริษัทประกันจ่ายให้เพื่อเป็นหลักประกันแก่ทายาทของผู้ตาย

ต่อมาในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ท่านเป็นผู้ยอมรับประเพณีปฏิบัติข้อนี้ของชาวอาหรับ ท่านจึงได้บัญญัติกฎหมายด้วยการไถ่ถอนชีวิตของนักโทษที่มีใจความว่า “หากบุคคลใดถูกศัตรูจับตัวเป็นนักโทษทางสงคราม บรรดาญาติ (Aqilah) ของนักโทษควรระดมเงินสนับสนุนเพื่อใช้ในการไถ่ถอนตัวนักโทษจากศัตรูให้เป็นอิสระ” ซึ่งเงินสนับสนุนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของระบบประกันสังคม

อย่างไรก็ตาม หลักการตะกาฟูลยังคงมีความเคลือบแคลงใจในชาวมุสลิมอยู่บ้างว่าธุรกิจรับประกันเป็นธุรกิจที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามหรือไม่ โดยชาวมุสลิมบางส่วนยังคงเห็นว่าตะกาฟูลนั้นขัดแย้งหรือสวนทางกับพื้นฐานของหลักแห่งการยอมมอบหมายชะตากรรมของตนเองให้เป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์อัลลอฮ์ นอกจากนี้ สิ่งที่ทำให้ธุรกิจทำประกันภัยสมัยใหม่ขัดต่อทัศนะของหลักกฎหมายอิสลามก็คือ¹⁵

1. ธุรกิจรับประกันภัยในปัจจุบันนำเงินเบี้ยประกันส่วนหนึ่งไปปล่อยกู้เพื่อหารายได้เพิ่มเติมให้แก่บริษัทเหมือนกับสถาบันการเงินอื่นๆ แม้แต่กองทุนประกันสังคม หรือกองทุน

¹⁴ ข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.finansatakaful.com/historytkaful.htm>

¹⁵ บรรจง บินกาซัน, เศรษฐกิจการเงินอิสลาม, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม, 2543), น.57-58.

บำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) และกองทุนอื่นๆ ของราชการก็นำเงินสะสมของสมาชิกไปหารายได้ด้วยวิธีการเดียวกับสถาบันการเงินเช่นกัน

2. ธุรกิจรับประกันภัยในปัจจุบันดำเนินกิจการที่มีลักษณะของการพนันที่เดิมพันกันโดยใช้ความเสี่ยงเหมือนกับการซื้อสลากกินแบ่ง ถ้าผู้ซื้อประกันจ่ายเงินเบี้ยประกันแล้วไม่เกิดอุบัติเหตุ เบี้ยประกันก็ตกเป็นของบริษัทประกัน แต่ถ้าหากเกิดมีอุบัติเหตุ บริษัทประกันก็ต้องชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุซึ่งไม่เป็นที่ชัดเจนว่าจะจะเป็นจำนวนมากน้อยเท่าใด

3. ด้วยเหตุผลจากข้อ 2. สัญญารับประกันจึงมีเรื่องของความไม่แน่นอนซึ่งนักกฎหมายอิสลามเห็นว่าขัดต่อหลักกฎหมายอิสลาม

ดังนั้น เพื่อรักษาสถาบันประกันภัยที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอิสลามไว้ให้พ้นจากสิ่งขัดต่อหลักกฎหมายอิสลามดังกล่าวข้างต้น นักกฎหมายอิสลามจึงได้วางแนวทาง “ตะกาฟูล” ไว้ให้บริษัทรับประกันไปปฏิบัติเพื่อที่จะไม่ขัดต่อหลักกฎหมายอิสลาม

ตะกาฟูล (Takaful)¹⁶ จึงหมายถึงสัญญาของคนกลุ่มหนึ่งที่ตกลงร่วมกันว่าจะช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่มที่ประสบความเสียหายจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น ดังนั้น สัญญาหรือกรรมธรรม์ประกันภัยตามหลักการอิสลามจึงต้องระบุออกมาให้ชัดเจนว่าผู้เอาประกันจะจ่ายเบี้ยประกันจำนวนหนึ่งที่กำหนดไว้แก่บริษัทตะกาฟูล โดยในเบี้ยประกันจำนวนนี้ ผู้เอาประกันยินดีที่จะ “บริจาค” เงินส่วนหนึ่งไว้สำหรับเป็นค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกในธุรกิจตะกาฟูล โดยบริษัทรับประกันจะเป็นผู้กำหนดและดูแลรับผิดชอบเองถ้าหากว่าไม่พอเพียงต่อการชดเชยค่าเสียหาย ส่วนเงินที่เหลือนั้นบริษัทตะกาฟูลสามารถนำไปลงทุนหากำไรเพิ่มเติมอย่างไรก็ได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดอกเบี้ยและไม่ขัดต่อหลักกฎหมายอิสลาม หากมีกำไรก็จะแบ่งผลกำไรแก่ผู้ถือกรรมธรรม์เป็นการตอบแทน ส่วนในเรื่องของการชดเชยค่าเสียหายเป็นจำนวนเท่าใดนั้น กรรมธรรม์จะระบุไว้เป็นการชัดเจนว่าผู้เอาประกันจะได้ค่าชดเชยความเสียหายเป็นจำนวนเท่าใดซึ่งในปัจจุบันนี้กรรมธรรม์ประกันภัยสมัยใหม่ได้ระบุไว้ชัดเจนแล้ว

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, น.58-59.

ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย

ประวัติความเป็นมา¹⁷

แนวความคิดในการจัดตั้งธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2537 เมื่อรัฐบาลไทยได้ลงนามในโครงการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจสามฝ่ายระหว่างอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (Indonesia, Malaysia, Thailand : Growth Triangle) หรือที่เรียกว่า “โครงการพัฒนาสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ” โดยโครงการดังกล่าวรัฐบาลไทยเป็นฝ่ายรับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะเพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงในโครงการดังกล่าว

เนื่องจากประชากรในพื้นที่โครงการของทั้งสามฝ่ายเป็นชาวมุสลิมส่วนใหญ่ที่ดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม ดังนั้น จึงได้มีข้อเสนอให้มีการจัดตั้งธนาคารอิสลามขึ้นเพื่อเป็นช่องทางทางการเงินสำหรับชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ของโครงการด้วย รัฐบาลไทยจึงได้ให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธนาคารตามหลักการอิสลาม หลังจากที่ได้ทำการศึกษาในด้านต่างๆ แล้ว จึงได้ข้อสรุปว่าการจัดตั้งธนาคารอิสลามมีความเป็นไปได้ และมีตัวอย่างธนาคารอิสลามเกิดขึ้นมาแล้วในหลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศมาเลเซียที่มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสามเหลี่ยมเศรษฐกิจร่วมกับไทย

ดังนั้น เพื่อเป็นการผลักดันให้ธนาคารอิสลามเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมตามข้อเสนอของกระทรวงการคลัง รัฐบาลได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ คือ

1. เชิญชวนให้ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ของไทยเปิดช่องบริการทางการเงินตามหลักการอิสลาม ซึ่งธนาคารศรีนครได้ตอบสนองด้วยการเปิดช่องบริการในด้านนี้ขึ้นในปลายปี พ.ศ. 2540 แต่เนื่องจากต้องประสบปัญหาวิกฤติทางการเงินจนต้องปิดตัวลงในปีต่อมา บริการทางด้านนี้จึงต้องปิดตัวตามไปด้วย โดยผู้ฝากเงินในด้านนี้ได้รับเงินฝากคืนครบถ้วน

2. รัฐบาลได้ให้ธนาคารของรัฐเปิดบริการทางการเงินตามหลักศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นการนำร่องไปสู่การจัดตั้งธนาคารอิสลามอย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ธนาคารออมสินจึงได้เปิด “บริการทางการเงินตามหลักศาสนาอิสลาม” ขึ้นใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มที่สาขาอำเภอเมืองสตูลเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2541 หลังจากนั้น

¹⁷ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, หนังสือที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย, น.36-37.

ก็ขยายไปเปิดบริการที่ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา (อ.สะบ้าย้อย และ อ.หาดใหญ่) และในกรุงเทพฯ ที่เขตหนองจอก นอกจากนั้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรก็ได้จัดตั้ง “กองทุนธนาคารอิสลาม” ขึ้น และเปิดสาขาหลายสิบแห่งในแหล่งที่มีมุสลิมอาศัยอยู่ และในปี พ.ศ.2545 ธนาคารกรุงไทยก็ได้เปิดให้บริการทางการเงินตามหลักการอิสลามด้วยเช่นกัน

3. เพื่อให้ธนาคารอิสลามถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นเอกเทศและถูกต้องตามกฎหมาย รัฐบาลได้ให้กระทรวงการคลังจัดเตรียมพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย นำเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาผ่านออกมาเป็นกฎหมายได้สำเร็จในเดือนตุลาคม พ.ศ.2545

ดังนั้น ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยจึงเกิดขึ้นเป็นธนาคารเฉพาะกิจตามพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ.2545 โดยอยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง มีทุนจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ 1,000 ล้านบาท โดยมีสำนักงานใหญ่ที่คลองตัน และเปิดบริการสาขากลองตันขึ้นเป็นสาขาแรก เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2546 หลังจากนั้นเปิดให้บริการ อีก 5 สาขา ในปีเดียวกัน คือ สาขา หุ่่งครุ สตุล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ปี 2547 เปิดให้บริการ 2 สาขา คือสาขาหาดใหญ่ และสาทร ในปี 2548 ได้เปิดสาขากระบี่ เป็นสาขาล่าสุด รวมทั้งสิ้น 9 สาขา

วันที่ 9 พฤศจิกายน 2548 ได้มีพิธีลงนามสัญญาโอนกิจการบริการทางการเงินตามหลักชาริอะฮ์ ระหว่างธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย และธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ตามนโยบายการควบรวมกิจการ ของกระทรวงการคลัง และมติที่ประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้นครั้งที่ 1/2548 วันที่ 26 ตุลาคม 2548 ที่มีมติให้ซื้อกิจการบริการทางการเงินตามหลักชาริอะฮ์ของ บมจ.ธนาคารกรุงไทย เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบการเงินอิสลามซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่สถาบันการเงิน เป็นผลให้ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย มีสาขาเพิ่มขึ้นอีก 18 สาขา เป็น 27 สาขา ได้แก่

กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย สาขากลองตัน สาขาพัฒนาการ สาขาสาทร สาขา หุ่่งครุ สาขามีนบุรี

ปริมณฑล ประกอบด้วย สาขาปทุมธานี

ภาคเหนือ ประกอบด้วย สาขาพิษณุโลก สาขาลำปาง สาขาเชียงใหม่ สาขาเชียงราย

ภาคตะวันออก ประกอบด้วย สาขาพัทยา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย สาขาขอนแก่น

ภาคใต้ ประกอบด้วย สาขาเพชรบุรี สาขาชุมพร สาขากระบี่ สาขาสงขลา สาขาหาดใหญ่ สาขา ถ.ธรรมานุญวดี สาขาจะนะ สาขาปัตตานี สาขาจะบังติกอ สาขายะลา สาขายะลา 2 สาขานราธิวาส สาขา ถ.วิจิตรไชยบุญย์ สาขาสตูล สาขาสตูล 2

ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นธนาคารสากลที่ดำเนินการตามหลักศาสนาอิสลามโดยไม่ผูกพันกับดอกเบี้ยและไม่เกี่ยวข้องกับกิจการที่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม และให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่จำกัดศาสนาใด และตั้งแต่วันที่ 18 สิงหาคม 2549 ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยได้ย้ายจากอาคารยูเอ็มทาวเวอร์ ชั้น 28 ถนนรามคำแหง ไปอยู่ที่อาคารคิวเฮาส์ เลขที่ 66 ชั้น M, 21, 22 ถนนสุขุมวิท 21 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 0-2650-6999 รวมทั้งสามารถให้บริการฝากเงิน ถอนเงิน โอนเงิน และชำระสินเชื่อผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ทุกสาขาของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยทั่วประเทศ

ภารกิจของธนาคารอิสลาม

1. ให้บริการทางการเงินตามหลักศาสนาอิสลามอย่างครบวงจรแก่ผู้ลงทุน ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป
2. ส่งเสริมให้มีการระดมเงินซึ่งจะเป็นแหล่งเงินทุนทางธุรกิจที่มีต้นทุนต่ำซึ่งจะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการลงทุนในภาคเศรษฐกิจ
3. เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ
4. เป็นธนาคารเพื่อสังคมและชุมชน

วิสัยทัศน์ของธนาคารอิสลาม

ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยต้องการที่จะเป็นธนาคารที่ไม่ผูกพันกับดอกเบี้ย มีความมั่นคง ทันสมัย บริการเป็นเลิศภายใต้การบริหารการจัดการที่มีประสิทธิภาพและการกำกับดูแลที่ดี

และเพื่อให้มั่นใจว่าธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยดำเนินการไปตามหลักศาสนาอิสลาม ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีคณะผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนาอิสลามให้คำแนะนำ และการรับรองการดำเนินงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยว่าเป็นไปตามหลักศาสนาอิสลามโดยแท้จริง

ลักษณะบริการของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย

บริการของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย เป็นบริการที่ดำเนินการภายใต้หลักอิสลาม (ชะรีอะฮ์) โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลัก ประกอบด้วย

1. เงินฝาก

ธุรกิจของธนาคารที่แตกต่างไม่ผูกพันกับดอกเบี้ย ไม่เรียกเก็บดอกเบี้ยจากผู้กู้ ยึดหลักของการรักษาทรัพย์

2. สินเชื่อ

อีกหนึ่งในความภาคภูมิใจของเรา ด้วยบริการที่พิสูจน์แล้วในหลายประเทศว่า เป็นระบบที่มีความเป็นธรรมมากที่สุด

3. ต่างประเทศ

เป็นการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำธุรกิจของลูกค้าที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขาย การส่งออกและการนำเข้าสินค้า

4. บริการทางการเงินอื่นๆ

ด้วยบริการบัตรเดบิตของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยท่านสามารถถอนเงินสดจากตู้ ATM ทุกหนแห่งทั่วประเทศ

1. เงินฝาก

1.1 บัญชีเงินฝากภายใต้หลักมุลฎอรอบะฮ์ เป็นเงินฝากที่ผู้ฝากมอบเงินให้ธนาคารไปบริหาร และธนาคารจะแบ่งกำไรจากผลประกอบการให้กับผู้ฝาก ตามสัดส่วนที่ได้ตกลง ได้แก่

1.1.1 บัญชีมุลฎอรอบะฮ์ทั่วไป รับผลตอบแทนหากครบกำหนดระยะเวลา โดยเปิดบัญชีขั้นต่ำ 5,000 บาท

- 3 เดือน ผลตอบแทน 50:50

- 6 เดือน ผลตอบแทน 60:40

- 12 เดือน ผลตอบแทน 70:30

1.1.2 บัญชีอัล อะมีน รับผลตอบแทนทุกเดือน โดย

เปิดบัญชีขั้นต่ำ 500,000 บาท

- อัล อะมีน 3 เดือน ผลตอบแทน 50:50

- อัล อะมีน 6 เดือน ผลตอบแทน 55:45

เปิดบัญชีขั้นต่ำ 1,000,000 บาท

- อัล อะมีน 12 เดือน ผลตอบแทน 60:40

เปิดบัญชีขั้นต่ำ 10,000,000 บาท

- อัล อะมีน 12 เดือน ผลตอบแทน 70:30

1.1.3 บัญชีอัล คิตติก

1.2 บัญชีเงินฝากภายใต้หลักวาติอะฮ์ เป็นเงินฝากที่ผู้ฝากจะได้รับความสะดวกในการบริการทางการเงิน ผ่านสมุดคู่ฝาก บัตร ATM และเช็ค ขึ้นอยู่กับบัญชีแต่ละประเภท ได้แก่ บัญชีออมทรัพย์ บัญชีเดินสะพัด และ บัญชีอัล – ฮัจญ์

2. สินเชื่อ

2.1 สินเชื่อเพื่ออุปโภคบริโภค

2.1.1 สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย มีวัตถุประสงค์การขอสินเชื่อ เพื่อซื้อที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างเป็นที่อยู่อาศัยของตนเองและครอบครัว เพื่อซื้อบ้าน ห้องชุด ทาวน์เฮ้าส์ หรืออาคารพาณิชย์ เพื่อปลูกสร้างบ้าน ปรับปรุง ซ่อมแซมหรือต่อเติมที่อยู่อาศัย เพื่อไถ่ถอนจำนองจากสถาบันการเงินอื่นๆ(Refinancing) ได้แก่

- สินเชื่อเพื่อซื้อที่อยู่อาศัย
- สินเชื่อเพื่อก่อสร้าง ซ่อมแซม ต่อเติมที่อยู่อาศัย
- สินเชื่อเพื่อไถ่ถอนที่อยู่อาศัย

2.1.2 สินเชื่อเพื่อซื้อรถยนต์ มีวัตถุประสงค์การขอสินเชื่อ เพื่อซื้อรถยนต์ไว้ใช้ในชีวิตรประจำวันของตนเองและครอบครัว โดยรถยนต์ดังกล่าวเป็นรถยนต์ใหม่ที่ยังไม่ได้จดทะเบียนกับกรมขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม

2.1.3 สินเชื่อเพื่อการอุปโภค มีวัตถุประสงค์ขอสินเชื่อ เพื่อซื้อสินค้าอุปโภค เช่น เฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้านและสำนักงาน เครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ

2.1.4 สินเชื่อเพื่อการเดินทาง มีวัตถุประสงค์ขอสินเชื่อ เพื่อจัดซื้อแพคเกจการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ ท่องเที่ยว และทัศนศึกษา

2.1.5 สินเชื่อเพื่อการศึกษาต่อในประเทศ

2.1.6 สินเชื่อเพื่อการศึกษาต่อต่างประเทศ

2.1.7 วงเงินสัจจวัฏ วงเงินสัจจวัฏเป็นการให้บริการเพื่อเป็นทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน เพียงคุณมีเงินเดือนผ่านบัญชีกับธนาคาร ก็สามารถใช้บริการได้ เป็นการให้สินเชื่อกับลูกค้าที่ผ่านเงินเดือนกับธนาคารโดยหน่วยงาน องค์กร ต้นสังกัด เป็นผู้นำส่งเงินเดือนเข้าบัญชีเงินฝาก เพื่อบรรเทาปัญหาทางการเงินของลูกค้า โดยเงินเดือนในที่นี้หมายถึง รายได้ที่ได้รับเป็นประจำทุกเดือนที่หน่วยงาน องค์กร ต้นสังกัดจ่ายให้ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงเงินโบนัส หรือเงินรางวัลพิเศษ

2.1.8 วงเงินอเนกประสงค์ เป็นบริการสำหรับลูกค้าเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวสำหรับอุปโภค บริโภคตามความจำเป็น

2.2 สินเชื่อเพื่อธุรกิจ

2.2.1 สินเชื่อระยะเวลา (Term Financing Facilities) ประกอบด้วย

- สินเชื่อเพื่อซื้อร้านค้า เพื่อซื้อสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารพาณิชย์ในการประกอบธุรกิจการค้าที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์
- สินเชื่อเพื่อซื้อที่ดิน เพื่อซื้อที่ดินสำหรับก่อสร้างสถานประกอบธุรกิจการค้าที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์
- สินเชื่อเพื่อซื้อโรงงานพร้อมเครื่องจักร เพื่อซื้อโรงงานพร้อมเครื่องจักร สำหรับใช้ประกอบธุรกิจหรือดำเนินกิจการที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์
- สินเชื่อเพื่อก่อสร้าง เพื่อเป็นการก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ต่อเติม สิ่งปลูกสร้างเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์
- สินเชื่อเพื่อก่อสร้างโรงงาน เพื่อก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซม ต่อเติม โรงงานสำหรับการประกอบธุรกิจที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์
- สินเชื่อเพื่อไถ่ถอนทรัพย์สิน เพื่อไถ่ถอนจำนองที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง เช่น โรงงานหรือทรัพย์สินอื่น

2.2.2 สินเชื่อหมุนเวียน (Revolving Facilities) ประกอบด้วย

- วงเงินทุนหมุนเวียน เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้อสินค้าหมุนเวียนสำเร็จรูป หรือวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตโดยการใช้ตัวสัญญาใช้เงินและเพิ่มสภาพคล่องให้กับกิจการ
- สินเชื่อวงเงินเบิกถอนเงินสด เพื่อเป็นการเสริมสภาพคล่องให้กิจการของลูกค้าสามารถใช้บริการเบิกถอนเงินโดยผ่านบัญชีวาดิอะฮ์เดินสะพัด (เช็ค)
- สินเชื่อเพื่อพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ เพื่อพัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์ เช่น คอนโดมิเนียม สวนเกษตร หรือโครงการหมู่บ้านจัดสรร

2.2.3 สินเชื่อการเช่าและการเช่าซื้อ ประกอบด้วย

- การเช่าซื้อรถยนต์
- การเช่าซื้อเครื่องจักร
- การเช่าซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือ
- การเช่าซื้อคอมพิวเตอร์
- สินเชื่อเพื่อการเช่าทรัพย์สิน

2.3. ตัวเงินและภาระผูกพัน

2.3.1 การค้ำประกัน มีวัตถุประสงค์การขอสินเชื่อ เพื่อการค้ำประกันตามภาระค้ำประกันตามประเภทต่างๆ ได้แก่ หนังสือค้ำประกันการยื่นซองประกวดราคาหรือยื่นซองประมูลราคา (Bid Bond/Tender Guarantee) หนังสือค้ำประกันการปฏิบัติตามสัญญาหรือสัญญาค้ำประกันผลงาน (Performance Bond) หนังสือค้ำประกันการชำระเงินล่วงหน้า (Advance Payment Guarantee/ Security) หนังสือค้ำประกันการเบิกเงินประกันผลงาน (Retention Guarantee) การค้ำประกันการออกสินค้าทางเรือ ออกหนังสือค้ำประกันลูกค้าของธนาคารต่างประเทศ เพื่อค้ำประกันต่อผู้รับประกันที่อยู่ในประเทศไทย จะต้องมี Counter guarantee หรือ Stanby L/C

2.3.2 การรับรองตัวแลกเงิน และการอวัลตัวเงิน เป็นการให้บริการเพื่อรับรองการจ่ายเงินตามตัวแลกเงินหรือการอวัลตัวเงินเนื่องจากการซื้อขายสินค้า ตกลงจ่ายเงินด้วยตัวแลกเงินหรือตัวเงิน โดยการซื้อขายสินค้าต้องไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์

2.3.3 การซื้อลดตัวเงิน เพื่อเป็นการเสริมสภาพคล่องให้กิจการของลูกค้า โดยลูกค้าขายลดตัวเงินที่เกิดจากการค้าขาย การบริการ การเช่า ในธุรกรรมที่ไม่ขัดต่อหลักชะรีอะฮ์

3. สินเชื่อเพื่อการค้าต่างประเทศ

3.1 เลตเตอร์ออฟเครดิต

3.2 ทรัสตรีชีท

3.3 แพคกิ้งเครดิต

4.บริการทางการเงินอื่นๆ

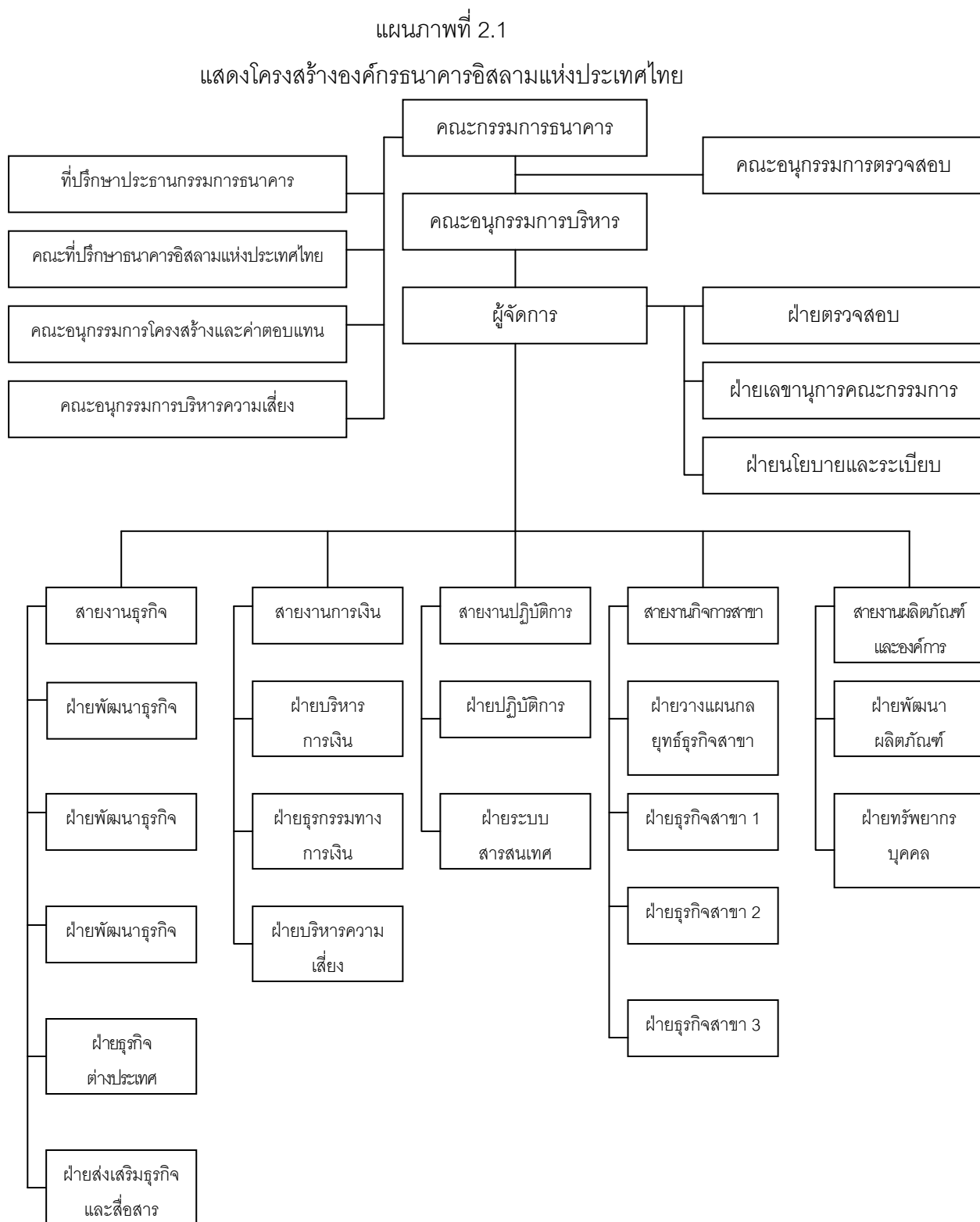
4.1 บัตรเอทีเอ็ม บริการเบิกถอนเงินสดจากตู้เอทีเอ็มได้ทุกธนาคาร

4.2 บัตรเดบิต

4.3 ธุรกิจปรัวรรตเงินตราต่างประเทศ

4.4 บัญชีชะกาต ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ให้บริการรวบรวมชะกาต ตามหลักการอิสลาม โดยธนาคารจะนำชะกาตมอบผ่านสถาบันให้กับผู้ที่มีสิทธิได้รับ

โครงสร้างองค์การธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ตามแผนภาพที่ 2.1

คณะกรรมการของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย

1. นายศานิต รุ่งน้อย	ประธานกรรมการ
2. นายบัณฑิต ไวกนอมสัจย์	รองประธานกรรมการ
3. นายวิสิฐ ตันติสุนทร	กรรมการ
4. นายอรุณ บุญชม	กรรมการ
5. นายจรัญ มะลูลีม	กรรมการ
6. นายนพดล เต๊ะหมาน	กรรมการ
7. นายกิตติ พัฒนพงศ์พิบูล	กรรมการ
8. นายธีรศักดิ์ สุวรรณยศ	กรรมการและเลขานุการ

คณะที่ปรึกษาคณะกรรมการธนาคาร ประกอบด้วย

1. ปลัดกระทรวงการคลัง	ประธานที่ปรึกษา
2. ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง	ที่ปรึกษา
3. นายสมใจนึก เองตระกูล	ที่ปรึกษา
4. นายธีรศักดิ์ สุวรรณยศ	ที่ปรึกษา
5. นายกฤษฎา อุทยานิน	ที่ปรึกษา
6. นายสุลัยมัลย์ วงษ์พานิช	ที่ปรึกษา
7. นายวิเชียร นิติธรรม	ที่ปรึกษา
8. นายปัญญา โชติเทวัญ	ที่ปรึกษา
9. นายแมน นานา	ที่ปรึกษา
10. นายวรวิทย์ มะภูดี	ที่ปรึกษา

คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย

1. นายธีรศักดิ์ สุวรรณยศ	ประธานกรรมการ
2. นายบัณฑิต ไวกนอมสัจย์	กรรมการ
3. นายนพดล เต๊ะหมาน	กรรมการ
4. นายวิสิฐ ตันติสุนทร	กรรมการ

คณะที่ปรึกษาด้านศาสนา ประกอบด้วย

1. นายอรุณ บุญชม	ประธานที่ปรึกษา
2. นายอิสมาแอล อาลี	ที่ปรึกษา

3. นายสรกิจ สะชัน	ที่ปรึกษา
4. นายทองคำ มะหะหมัด	ที่ปรึกษา
5. นายบรรจง บินกาซัน	ที่ปรึกษา

บทบาทหน้าที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา

จากการที่ธนาคารอิสลามมีลักษณะเฉพาะของตนเอง คือ นอกจากจะเป็นสถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินแก่ผู้รับบริการเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์อื่นๆ แล้ว ธนาคารอิสลามยังต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลามด้วย ดังนั้น การกำกับดูแลธนาคารซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงจำเป็นต้องมีลักษณะการควบคุมดูแลที่พิเศษแตกต่างออกไป นั่นคือ มีการกำกับดูแลทางด้านหลักการศาสนาต่อกิจกรรมต่างๆ ของธนาคาร ซึ่งปัจจุบันธนาคารอิสลามหรือสถาบันการเงินอิสลามส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการด้านหลักการศาสนาของตนเอง แม้แต่ธนาคารพาณิชย์ที่เปิดช่องหน้าต่างอิสลาม (Islamic Window) และบริหารจัดการแบบคู่ขนาน เช่น ธนาคารอมสิน รวมทั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ของชาวมุสลิม ยังจำเป็นต้องมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านศาสนาเพื่อควบคุมดูแลกิจการให้ถูกต้องตามหลักอิสลามเช่นกัน¹⁸ แต่ยังคงมีคำถามเกี่ยวกับความมีอิสระและอำนาจของคณะกรรมการดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาของของสถาบันวิจัยและฝึกอบรม (Islamic Research and Training Institute: IRTI) ที่เป็นหน่วยงานหนึ่งของธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank : IDB)¹⁹ ได้เสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการด้านชะรีอะฮ์ที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านชะรีอะฮ์ของธนาคารอิสลาม ประการสำคัญ คือ ธนาคารอิสลามมิได้อยู่ภายใต้อำนาจทางกฎหมาย (ที่สามารถออกกฎหมายบังคับใช้) ของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง คณะกรรมการดังกล่าว

¹⁸ ไตรรงค์ วันอารีย์, “ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินอิสลามและพฤติกรรมกรรมการของลูกค้า,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.) และ สุการ์ มะหะหมัด, “การศึกษาทัศนคติในการใช้บริการของลูกค้าชาวไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณี ธุรกิจธนาคารอิสลาม ธนาคารอมสิน สาขาหนองจอก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548.)

¹⁹ มูนาวาร อิกบาล, ยุซุฟ อะหมัด และ ทารีกุลเลาะฮ์ คาน, ธนาคารอิสลาม การเผชิญหน้าที่ท้าทาย, น.46.

สามารถประกอบขึ้นได้ด้วยการตกลงของบรรดาธนาคารอิสลามที่จะยึดถือระเบียบวินัยร่วมกัน โดยตระหนักว่าการกระทำดังกล่าวจะส่งผลที่เป็นประโยชน์ต่อธนาคารเองในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การบริหารงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีการบริหารงานได้อย่างสำเร็จลุล่วงและเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจอิสลาม จึงมีการระบุเกี่ยวกับ คณะที่ปรึกษาธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยไว้อย่างกว้างๆ ในพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ.2545 หมวด 5 มาตรา 32 ถึง มาตรา 35 กล่าวโดยสรุปคือ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะที่ปรึกษาธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย” ประกอบด้วย ประธานที่ปรึกษา และที่ปรึกษาอื่นอีกไม่เกินสี่คน มีอำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการเกี่ยวกับหลักการของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของธนาคาร เพื่อให้การประกอบธุรกิจของธนาคารไม่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม โดยมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไตรรงค์ วันอารีย์²⁰ ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินอิสลามและพฤติกรรมการออมของลูกค้ำ โดยศึกษาแผนกเฉพาะกิจธนาคารออมสิน กองทุนธนาคารอิสลามของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สหกรณ์ออมทรัพย์อิสลามปัตตานี และสหกรณ์ออมทรัพย์อิบนุฮัฟฟาน พบข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ชาวไทยมุสลิมมีการตอบสนองต่อธุรกิจการเงินอิสลามจำนวนน้อย และเงินฝากเพื่อการออมทรัพย์มีสูงมากเมื่อเทียบกับเงินฝากเพื่อการลงทุน ซึ่งการลงทุนส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในธุรกิจขายสินค้าและเข้าซื้อทรัพย์สิน (Murabahah and Ijara) เหตุผลเพราะการลงทุนในธุรกิจเข้าซื้อมีความเสี่ยงต่ำและมีหลักประกันในการทำธุรกรรม ขณะที่การลงทุนในธุรกิจร่วมลงทุนนั้นมีความเสี่ยงสูงและไม่มีหลักประกัน และผลการดำเนินงานด้านการลงทุน พบว่า สถาบันการเงินที่ดำเนินธุรกิจอิสลามจะกลายเป็นสถาบันเพื่อการค้ามากกว่าสถาบันทางการเงินที่จัดสรรเงินไปลงทุนเพื่อให้เกิดการจ้างงานและการพัฒนาประเทศ ไม่ได้แสดงถึงการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจมุสลิม เนื่องจากไม่ได้ลงทุนทางด้านบุญรอบบะฮ์และมุซารากะฮ์เท่าที่ควร เพราะไม่มีความชัดเจนในการกำหนดทิศทางของธนาคาร

²⁰ ไตรรงค์ วันอารีย์, “ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินอิสลามและพฤติกรรมการออมของลูกค้ำ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.)

อิสลามว่าจะเป็นในรูปแบบใด นอกจากนี้ จากการศึกษาด้านพฤติกรรมการออมของลูกค้าสามารถสรุปผลได้ว่า รายได้ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดการออมของลูกค้าสถาบันการเงินอิสลาม รวมถึงทรัพย์สินสุทธิ อายุของผู้ฝาก ระดับการศึกษา จำนวนผู้พึ่งพิง และจุดมุ่งหมายในการออม เป็นปัจจัยที่กำหนดการออมของลูกค้าสถาบันการเงินอิสลาม และยังพบว่า พฤติกรรมการฝากเงินของลูกค้าสถาบันการเงินอิสลามนอกจากจะฝากในสถาบันการเงินอิสลามแล้ว ยังฝากเงินในสถาบันการเงินที่มีดอกเบี้ยด้วย

จิรสุตา ใจอ่อนน้อย²¹ ได้ศึกษาการเปิดรับข้อมูลข่าวสารของลูกค้าเพื่อการวางแผนประชาสัมพันธ์ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย โดยศึกษาลูกค้าที่ใช้บริการที่สาขาคลองตัน และสาขาทุ่งครุ จำนวน 210 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองสาขารู้จักบริการของธนาคารในระดับมากถึงมากที่สุด คือ การเป็นธนาคารปลอดดอกเบี้ยตามหลักศาสนาอิสลาม การเป็นธนาคารเพื่อมุสลิมในประเทศไทย และการเป็นธนาคารที่มีพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย และกลุ่มตัวอย่างตัดสินใจใช้บริการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยเพราะไม่มีดอกเบี้ยและรัฐบาลให้การรับรอง โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ต้องการให้มีสาขาเพิ่มในหลายพื้นที่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ต้องการให้มีรถเคลื่อนที่เพื่อรับฝาก-ถอน คอยให้บริการแก่ลูกค้าในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อความสะดวกสบายของลูกค้าผู้ใช้บริการ ในกรณีที่ยังไม่มีสาขาเพิ่มเติม ต้องการให้มีตู้ ATM เพื่อความสะดวกของลูกค้าในการเบิกถอน รวมทั้งต้องการให้สามารถเบิกถอนเงินผ่านตู้ ATM ของธนาคารพาณิชย์อื่นได้ด้วย

ประภา ประดิษฐากร²² ได้ศึกษาการให้บริการทางการเงินและผลการดำเนินงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พบว่า ที่ผ่านมามีผลการดำเนินงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยยังประสบปัญหาขาดทุนสุทธิอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2546-2547 ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ธนาคารเพิกก่อตั้ง ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการบริหารเป็นจำนวนมากและสูงกว่ารายได้ที่ธนาคาร

²¹ จิรสุตา ใจอ่อนน้อย, “การเปิดรับข้อมูลข่าวสารของลูกค้าเพื่อการวางแผนประชาสัมพันธ์ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย,” (รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (การสื่อสารภาครัฐและเอกชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547)

²² ประภา ประดิษฐากร, “การศึกษากการให้บริการทางการเงินและผลการดำเนินงานของธนาคารอิสลามในประเทศไทย,” (งานวิจัยเฉพาะเรื่อง เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548)

ได้รับ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพนักงาน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาคารสถานที่และอุปกรณ์เทคโนโลยีต่างๆ เป็นหลัก ประกอบกับการที่ธนาคารมีสถานะเป็นธนาคารเฉพาะกิจ ซึ่งมีข้อจำกัดในการให้บริการที่ต้องไม่ขัดกับหลักการทางศาสนาอิสลาม ส่งผลให้ธนาคารยังไม่สามารถขยายการให้สินเชื่อได้เป็นจำนวนมาก ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยและพัฒนา รวมทั้งเผยแพร่งานวิชาการเกี่ยวกับระบบการเงินการธนาคารอิสลามให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถคิดค้นผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยไม่ขัดกับหลักศาสนา นอกจากนี้ ควรดำเนินการจัดตั้งสถาบันทางการเงินต่างๆ ตามหลักศาสนาอิสลามรองรับกับการดำเนินงานและสนับสนุนการขยายตัวของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยในอนาคต เพื่อช่วยให้การดำเนินงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งได้

สุการ์ มะหะหมัด²³ ศึกษาทัศนคติในการใช้บริการของลูกค้าชาวไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณี ธุรกรรมธนาคารอิสลาม ธนาคารออมสิน สาขาหนองจอก พบว่า ทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อธนาคารในการให้บริการอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้และอัธยาศัยไมตรีของพนักงาน ด้านความไว้วางใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน ด้านความเข้าใจถึงความรู้สึกและความต้องการของลูกค้า ด้านความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการของพนักงาน และด้านสถานที่และการอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความต่างของเพศ ระดับอายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และระดับรายได้เฉลี่ย มีทัศนคติในการใช้บริการธนาคารอิสลามของลูกค้าชาวไทยมุสลิม มีความสัมพันธ์กัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ธนาคารและสถาบันการเงินอิสลามส่วนใหญ่มีขนาดเล็กกว่าขนาดที่จะก่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (Optimum Size) ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทอย่างยิ่งใหญ่นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการเติบโตของธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินต่างๆ ที่มีความพร้อมในขั้นเชิงทางธุรกิจ ได้ขยายกิจการทางการเงินในแบบอิสลามกันมากขึ้น ทำให้ธนาคารที่เริ่มก่อตั้งต้องเผชิญหน้ากับปัญหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

²³ สุการ์ มะหะหมัด, “การศึกษาทัศนคติในการใช้บริการของลูกค้าชาวไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณี ธุรกรรมธนาคารอิสลาม ธนาคารออมสิน สาขาหนองจอก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2548.)

แม้ว่าสถาบันการเงินในประเทศไทยจะมีการดำเนินธุรกิจการเงินแบบอิสลามด้วยการเปิดช่องทางต่างอิสลาม (Islamic Window) มาบ้างแล้ว เช่น ธนาคารศรีนคร ธนาคารอมรินทร์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารกรุงไทย รวมทั้งในรูปแบบสหกรณ์ต่างๆ และล่าสุดคือการก่อตั้งธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยอย่างเป็นทางการในปี 2545 แต่ยังพบว่าชาวมุสลิมอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ใช้บริการสถาบันการเงินอิสลามดังกล่าว ทั้งนี้ด้วยเหตุผลดังเช่น 1.ไม่ทราบว่ามีสถาบันการเงินประเภทนี้ 2.ไม่แน่ใจว่าบริการนั้นปลอดดอกเบี้ยจริงหรือไม่ 3.ไม่ได้รับความสะดวกจากบริการทางการเงินที่มีจำกัด 4.ความเคยชินที่มีกับสถาบันการเงินเดิม และ 5.ผลตอบแทนของสถาบันการเงินอิสลามไม่น่าพอใจ นอกจากนี้ ยังพบว่า ลูกค้าส่วนใหญ่ที่ใช้บริการกับสถาบันการเงินอิสลาม รวมทั้งธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย จะเป็นการฝากเงินเพื่อรักษาทัณฑ์ (Al-Wadiah) มากกว่าเพื่อการลงทุน (Al-Mudarabah) ทั้งนี้เนื่องจากในประเทศไทยยังไม่เป็นที่นิยม และผลประโยชน์ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยที่ผ่านมานั้นยังคงขาดทุนสุทธิอย่างต่อเนื่องทุกปี ทำให้ผู้ฝากขาดความมั่นใจในการบริหารงานของธนาคาร รวมทั้งธนาคารก็ไม่มีนโยบายที่จะดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อการลงทุน (Al-Mudarabah) อย่างจริงจัง อันเนื่องมาจากเครื่องมือทางการเงินแบบ Al-Mudarabah เป็นรูปแบบการลงทุนแบบแบ่งปันกำไรขาดทุน ซึ่งมีความเสี่ยงสูง จึงมักเกิดกรณีลูกค้าผิดชำระหนี้ และยังไม่มีการลงโทษได้เหมือนกับธนาคารที่มีดอกเบี้ย เพราะหากลูกค้าผิดชำระหนี้ก็จะถูกปรับด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม ธนาคารอิสลามสามารถสร้างจุดแข็งภายใต้ภาวะการแข่งขันที่รุนแรงได้โดยใช้แรงจูงใจทางด้านศาสนาเป็นหลัก ด้วยการสร้างความเชื่อมั่นแก่ลูกค้าและดำเนินงานให้เคร่งครัดในหลักการศาสนาอิสลาม ขณะเดียวกันธนาคารก็ต้องมีการให้บริการทางการเงินที่หลากหลายและให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าด้วย ธนาคารอิสลามก็จะสามารถผูกขาดต่อทรัพยากรทางการเงินของลูกค้าที่เป็นมุสลิมได้ อนึ่ง การประดิษฐ์เครื่องมือทางการเงินใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและลูกค้านั้นจะต้องถูกต้องตามหลักการอิสลามด้วย กรณีนี้คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) ของธนาคาร ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการวินิจฉัยผลิตภัณฑ์และการดำเนินงานของธนาคารให้ถูกต้องตามหลักอิสลาม จะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อแนวทางดังกล่าว และจากการศึกษางานวิจัยสถาบันวิจัยและฝึกอบรมแห่งธนาคารอิสลามเพื่อการศึกษาและพัฒนา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิติศาสตร์อิสลามในปัจจุบันนั้นจะต้องเข้าใจผลิตภัณฑ์ทางการเงินสมัยใหม่อย่างถ่องแท้ สามารถประเมินคุณค่าและความสำคัญของผลิตภัณฑ์เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี ต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ทั้งทางด้านนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์

ดังนั้น วิทยุสำคัญสำหรับการบริหารงานของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จในอนาคตจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องอาศัยการแสดงผลงานที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) ในการช่วยผลักดันและพิจารณาผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ รวมถึงการทำให้ลูกค้าเกิดความมั่นใจต่อผลิตภัณฑ์ดังกล่าวด้วย เพื่อให้การดำเนินงานของธนาคารเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจอิสลามที่ต้องการเกื้อหนุนระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง ประกอบกับคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) สามารถปฏิบัติงานได้อย่างอิสระ และสามารถสร้างข้อตกลงร่วมกันด้วยตนเองได้ตามหลักการของศาสนาอิสลาม ไม่ถูกจำกัดบทบาทหน้าที่ตามกรอบของกฎระเบียบหรือกฎหมายใดของรัฐบาล การดำเนินงานหรือบทบาทหน้าที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อให้ได้ข้อสรุปของบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Stakeholders) อาทิ ลูกค้าผู้รับบริการ ผู้บริหารและพนักงาน รวมทั้งบรรดาผู้ถือหุ้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทหน้าที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นธนาคารใหม่ที่เริ่มก่อตั้งได้เพียง 5 ปี และอยู่ในช่วงระหว่างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาธนาคารในหลายด้าน โดยการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาผ่านทัศนคติและความต้องการของลูกค้า รวมถึงศึกษามุมมองของคณะที่ปรึกษาฯ เอง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่แนวทางของบทบาทหน้าที่ของคณะที่ปรึกษาด้านศาสนา (ชะรีอะฮ์) ในการช่วยผลักดันผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยออกสู่ตลาดได้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคชาวมุสลิมต่อไป

²⁴ มุนาวาร์ อิกบาล, ยูซุฟ อะหมัด และ ทาริกุลเลาะฮ์ คาน, ธนาคารอิสลาม การเผชิญหน้าที่ท้าทาย.